

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

БУРИЛКО МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК: 35.072:659 (477)
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**РОЗВИТОК КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ
ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ**
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

М.М. БУРИЛКО
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи
ДАЦІЙ Надія Василівна
(прізвище, ім'я, по батькові)
д. держ.упр., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

Житомир – 2023

АНОТАЦІЯ

БУРИЛКО М. М. Розвиток комунікаційної взаємодії інститутів публічного управління та суспільства в умовах цифрових технологічних трансформацій. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» – Поліський національний університет, Житомир, 2023.

Визначено роль комунікації у процесах функціонування інститутів публічного управління та досліджено особливості комунікаційної взаємодії інститутів публічного управління та суспільства.

Розглянуто Інтернет як простір комунікацій інститутів публічного управління та суспільства. Визначено сучасні цифрові технології комунікації інститутів публічного управління та суспільства. Визначено тенденції та перспективи цифровізації комунікаційного простору публічного управління.

Ключові слова: громадянське суспільство, демократія, інститут публічного управління, інформаційна відкритість, комунікаційний простір, механізми, публічна влада, трансформація суспільства, цифровізація, цифрові технології, формування.

ANNOTATION

BURYLKO M. Development of communication interaction between institutions of public administration and society in the conditions of digital technological transformations. – Qualification work on manuscript rights.

Qualifying work for obtaining a master's degree in specialty 281 "Public management and administration" - Polissia National University, Zhytomyr, 2023.

The role of communication in the processes of functioning of public administration institutes is determined and the peculiarities of communication interaction between public administration institutes and society are investigated.

The Internet is considered as a space of communications of institutions of public administration and society. Modern digital communication technologies of institutions of public administration and society are defined. The trends and prospects of digitization of the communication space of public administration are determined.

Key words: civil society, democracy, institute of public administration, informational openness, communication space, mechanisms, public power, transformation of society, digitalization, digital technologies, formation.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СУСПІЛЬСТВА	7
1.1. Комунікація як основа функціонування інститутів публічного управління	7
1.2. Зміст та особливості комунікаційної взаємодії інститутів публічного управління та суспільства	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	21
2.1. Інтернет як простір комунікацій інститутів публічного управління та суспільства	21
2.2. Сучасні цифрові технології комунікації інститутів публічного управління та суспільства	30
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	39
3.1. Напрями використання зарубіжного досвіду застосування цифрових технологій у процесах взаємодії інститутів публічного управління та суспільства	39
3.2. Шляхи розвитку цифровізації комунікаційного простору публічного управління	46
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ	64

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Інтенсивний технологічний розвиток засобів комунікації у ХХ – початку ХХІ ст. є одним із найважливіших факторів формування нових умов життєдіяльності суспільства. Нові інформаційно-комунікаційні технології впливають на способи та форми взаємодії різних соціальних груп, індивідів, верств суспільства. Цифровізація комунікаційного простору відбивається і в політичних відносинах. Щоб адаптуватися до нових реалій сучасного світу та зберегти можливість виконання своєї функції з управління суспільством, політична система реагує на зміну соціального середовища.

Технологічний розвиток засобів комунікації із ХХ ст. поступово стає одним із факторів формування та течії різних соціальних і політичних процесів, що проявляється в ході соціальних змін. Інформація та канали її передачі стають ключовим ресурсом усіх сфер діяльності, у тому числі й політичної, що ставить перед суспільством та інституціями публічного управління нові цілі та завдання. А самі Інтернет-комунікація дозволяє різним суб'єктам залучати до участі у політичному житті суспільства активне населення, інститути громадянського суспільства, що сприяє підвищенню значущості процесів комунікації у публічному управлінні сучасних держав.

Проблеми феномена влади, її особливостей в умовах глобалізації та формування постіндустріального суспільства, а також появи нових суб'єктів управління досліджували: Є.О. Архипова, Н.О. Дмитренко, К.В. Павлюк, Н.О. Обушна, Л.В. Литвинова та ін.

Поява нових суб'єктів політичної комунікації у зв'язку з розвитком цифрових технологій проаналізовано на роботах: В.М. Дрешпака, Є.О. Романенка, А.А. Хлебнікової та ін.

Методи дослідження. У кваліфікаційному дослідженні використовуються кілька підходів, які доповнюють один одного та дозволяють повною мірою виконати поставлені завдання відповідно до предмета

дослідження. Застосовуються загальнонаукові методи аналізу, узагальнення, аналогії, порівняння, синтезу. Вивчення практичного застосування сучасних цифрових технологій комунікації інститутів політичної влади та суспільства ґрунтується на застосуванні методу компаративного аналізу.

Мета роботи – визначити теоретичні підходи та узагальнити напрями у процесі комунікації між інститутами публічного управління та суспільства внаслідок технологічної цифровізації.

Завданнями дослідження є:

- визначити роль комунікації у процесах функціонування інститутів публічного управління;
- дослідити особливості комунікаційної взаємодії інститутів публічного управління та суспільства;
- розглянути Інтернет як простір комунікацій інститутів публічного управління та суспільства;
- визначити сучасні цифрові технології комунікації інститутів публічного управління та суспільства;
- визначити тенденції та перспективи цифровізації комунікаційного простору публічного управління.

Об'єктом дослідження є цифрова комунікація інститутів публічного управління.

Предмет дослідження – процес розвитку комунікаційної взаємодії інститутів публічного управління та суспільства в умовах цифрових технологічних трансформацій.

Інформаційна база дослідження заснована на різноманітній інформації, розміщеній на державних сайтах та ресурсах: сайти органів публічної влади; офіційні сайти та додатки для взаємодії влади та суспільства; онлайн-платформи звернень; матеріали ЗМІ.

Елементи наукової новизни полягають у напрямках удосконалення комунікаційної взаємодії інститутів публічного управління та суспільства в умовах цифрових технологічних трансформацій через визначення сучасних

цифрових технологій та перспектив розвитку цифровізації комунікаційного простору публічного управління.

Практична значущість дослідження. Результати та висновки кваліфікаційної роботи и можуть представляти практичний інтерес при розробці та реалізації інформаційно-комунікаційних кампаній та проектів в Інтернеті. Наведені положення мають практичне значення для розробки концепцій взаємодії інститутів публічного управління та суспільства з метою досягнення консенсусу у процесах пошуку ефективних шляхів вирішення проблем та відповіді на запити громадян, що дозволяє зберігати стабільність режимів та легітимність влади. Положення та висновки дослідження можуть бути використані в ході викладання курсів з публічного управління та адміністрування та суміжних дисциплін.

Апробація дослідження. За темою кваліфікаційної роботи автором зроблено усні доповіді на міжнародній конференції «Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації» 22-23.06.23 р. Також опубліковано текст доповіді за підсумками міжнародних конференцій: «Обліково-фінансове, інформаційне та мовнокомунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (2023 р.) та «Інноваційні методи управління економікою в умовах цифровізації бізнесу» (2023 р.), секції «Публічне управління».

Структура кваліфікаційної роботи. Обумовлена цілями та завданнями наукового дослідження. Робота складається зі вступу, 3 розділів, 6 підпунктів, висновків, списку використаних джерел (61), загальним обсягом 68 сторінок.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАЦІЙНОЇ
ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СУСПІЛЬСТВА

1.1. Комунікація як основа функціонування інститутів публічного управління

Комунікація є основним, але не єдиним способом впливу на великі групи людей, що дозволяє суб'єктам формувати певні уявлення, погляди та ціннісні орієнтири у населення. Застосовуючи комунікативні методи маніпуляції свідомістю людей, політичні актори здатні керувати їхніми діями та поведінкою у своїх інтересах. «Формування уявлень про політику та вплив на політичні переконання своїх громадян з давніх часів було важливим завданням влади, що досягалося шляхом створення необхідних образів у свідомості людей за допомогою вербальних та невербальних засобів передачі інформації» [17, с. 12].

При визначенні влади можна розглядати її із двох точок зору:

1. Влада як могутність – «основне політико-соціологічне поняття, що характеризує відносини залежності або переваги, тобто означає можливість для влади без схвалення, проти волі чи незважаючи на опір інших, нав'язувати та здійснювати свою мету» [27, с. 8]. Влада може здійснюватися як державними структурами, так і громадськими, але це завжди двосторонні відносини, де одна сторона має вплив, а інша сприймає, не суперечить здійсненню влади, або примушується до виконання її рішень. Суб'єкт влади повинен відправляти комунікативні сигнали населенню як стороні, що сприймає. Ефективна комунікація «забезпечує трансляцію ідей, цінностей, поглядів та цілей політичних суб'єктів, що забезпечує сприйняття населенням впливу переважаючої сторони та її влади» [27, с. 6].

2. Влада як насильство – «використання фізичного чи психічного примусу до людей, і навіть фізичне вплив на суспільство або предмети»¹³⁰. Політична система законно використовує різні форми насильства з метою підтримки панівного правопорядку, а комунікація «дозволяє закріпити у суспільній свідомості та легітимізувати виняткове право суб'єкта влади на застосування сили, що сприймається громадянами як належне і не викликає опору застосуванню насильства суб'єктом влади» [55].

Здійснення влади відбувається двома шляхами: через механізми примусу (чи можливість його застосування) та (або) через створення сенсу на основі дискурсів, що стає керівництвом дій соціальних акторів. Владні відносини завжди засновані на домінуванні однієї зі сторін, але підстави для нього та інституціоналізації владних відносин відрізняються один від одного, а тому і саме уявлення про владу в суспільній свідомості залежить від різних факторів.

Використання комунікативних методів закріплення уявлень про владу у громадській свідомості є тим механізмом, який дозволяє керувати поведінкою громадян навіть якщо вони не погоджуються з думкою представників влади. Функціонування інститутів влади неможливе без легітимності як «здатності еліти переконувати громадян у тому, що існуючі інститути публічного управління – найбільш оптимальні для суспільства» [15, с. 27].

Відносини домінування та підпорядкування здійснюються на основі контролю, у тому числі над дискурсом, який є одним з найважливіших ресурсів влади. Її суб'єкти мають особливе знання, на основі якого конструюються змісти, а значить, і зміст дискурсу, що дозволяє контролювати суспільну свідомість і, отже, дії людей. Те, яким чином влада проводить дискурс і контролює його, характеризує здійснення управління суспільством.

На думку багатьох дослідників [15; 55], виявити риси недемократичних режимів можна на основі аналізу того чи іншого типу комунікації та дискурсу, а також суб'єктів влади, які контролюють дискурсивні та комунікаційні процеси в суспільстві.

Хоча комунікація інститутів публічного управління як об'єкту вивчення виділилася у ХХ ст., основи її розгляду було закладено під час розвитку всієї Європейської цивілізації, починаючи з Античності.

Ідея свободи і загального блага, яке можна досягти за допомогою правильної форми влади, лежала в основі політико-правової думки Стародавньої Греції, одним із найяскравіших представників якої був Платон [34.]. На його думку [34, с. 87], ідеальна держава – «це реалізація істинних ідей у суспільно-політичному житті, тобто справедлива держава, громадяни якої працюють для досягнення загального блага, а владу здійснюють наймудріші і найблагородніші громадяни, які направляють народ до ідеалу, що неможливо без комунікації».

Комунікація, на наш погляд, дозволяє виконувати державно-виховну функцію на основі трансляції міфів про богів, за допомогою поезії та мистецтв, що формує у громадян уявлення про ідеали шляхетності, справедливості та сміливості, а також цінності та цілі, які значущі для держави. Без трансляції ціннісно-сміслових категорій за допомогою ефективних комунікативних механізмів неможливо сформуванню суспільну свідомість таким чином, щоб вона відповідала уявленням правлячої еліти про цілі та шляхи їх досягнення.

На наш погляд, Платон [34, с. 92] висловив думку про можливість влади створювати цінності, а також формувати ілюзорні уявлення про світ у результаті комунікаційної діяльності. Так, міф про печеру в діалозі «Держава» можна адаптувати для аналізу існуючого інформаційного простору. «В'язень печери, світогляд якого формується тінями на стінах, обмежений у своїх можливостях пізнання. Істина для нього тільки ці тіні, а тому отримання альтернативної інформації він розглядатиме як брехню» [34, с. 101.].

Духовна криза пізнього Середньовіччя була причиною пошуку нових ціннісних засад у філософсько-політичних навчаннях, що призвело до виникнення нових релігійних, культурних та політико-правових ідей Реформації та Відродження. Виключивши релігійні підстави появи держави і права, М. Макіавеллі розглянув владу як онтологічну категорію і змістив

акцент вивчення проблем влади від її сутності до функціонування та управління народом [17, с. 18].

Відмова від релігійних ідей та розвиток природничих наук відбилося у політико-правових навчаннях епохи Просвітництва, в період якої набули розвитку теорії природного права та суспільного договору (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант). Мислителі цього періоду розглядали «необхідність обмеження природної всездозволеності та володіння правовою свободою як умову розвитку суспільства, а тому людям необхідно домовитися про способи самообмеження за допомогою активної комунікації для встановлення держави та влади» [34, с. 55].

На наш погляд, ідеї дослідників [48] щодо необхідності взаємодії інститутів публічного управління та народу, в ході якого суспільство зможе артикулювати свої запити, стало початком розвитку механізмів зворотного зв'язку через різні форми комунікації між інститутами влади та суспільством.

Ми вважаємо, що ідеальні моделі публічної влади, запропоновані просвітителями та представниками класичної німецької філософії, варто розглядати критично, оскільки в них показано позитивний бік виконання виховної функції держави з метою розвитку суспільства. Однак у творах мислителів на той час не відображені ризики завоювання влади політичними акторами, що мають мети, не пов'язані з загальним благом, а тому не враховується можливість формування у свідомості людей нових цінностей і міфів для можливості маніпулювання їх свідомістю. Формування суспільної свідомості на користь тих, хто реалізує владу, може призводити до зловживання нею на основі дискурсу.

Вивчати суспільно-політичного життя з погляду системи соціальних інститутів вперше запропонував Г. Спенсер [50]. Він розглядав соціальний інститут, або соціальну установу, як спосіб і форму самоорганізації спільного життя людей, що визначається нормами та правилами соціального регулювання, а його стабільність протягом тривалого часу забезпечує стійке функціонування суспільства. Інститути публічного управління, зокрема й

інститут влади, – насильницька, примусова організація за своєю сутністю. На думку Г. Спенсера [50, с. 144], вони є результатом соціального розвитку, яка задовольняє потребу людей в обороні та завоюванні при боротьбі суспільства один з одним і виконують контрольну та управлінську функції, що дозволяє досягати загальні цілі суспільства при вибудовуванні складних суспільних відносин. З іншого боку, Спенсер Г. [50, с. 99], підкреслював необхідність нав'язування звичаїв і традицій завойовників на захоплених під час війни територіях встановлення контролю над суспільством.

Ми вважаємо, що підхід Г. Спенсера [50, с. 56], дозволяє виявити роль комунікативних чинників у процесах встановлення формування інститутів влади, і навіть визначає методологію вивчення їх функціонування, тому його теорія може бути застосовна і в сучасних умовах вивчення діяльності інститутів влади. «На основі політичного кодування здійснюється можливість інтерпретувати політичну реальність, що дозволяє суб'єкту влади посилювати і більш ефективно впливати на суспільну та індивідуальну свідомість з метою підвищення керованості поведінкою людей» [4, с. 135].

Трансформація суспільства призводить до необхідності легітимізувати владу за допомогою комунікації. Суб'єкти влади застосовують нові форми контролю над суспільством, використовуючи потенціал комунікаційних технологій, а тому ті, хто має можливість впливати на масову свідомість, керувати дискурсом і контролювати його, за своєю суті, є новими символічними елітами і мають владу. Тенденції глобалізації та комунікації, що характеризуються децентралізацією, розмиванням кордонів, відсутністю мети та злиттям головного та другорядного, у розвитку суспільства метафорично відображені в ідеях пост-модернізму. Крім того, у постмодернізмі була спроба переосмислення концепції влади та підходів до її вивчення. М. Фуко припускав, «що влада виходить не з єдиного центру і не від одного інституту, а формується безліччю стратегій» [26, с. 108]. Він виділяв контроль як важливу умову існування влади.

На наш погляд, метафори Фуко про прихований всеосяжний нагляд влади актуальні для аналізу сучасних цифрових технологій комунікації. Не помічаючи контролю з боку різних зацікавлених акторів, які прагнуть впливати на свідомість індивідів з різними цілями, люди готові ділитися особистою інформацією. «Чим непомітнішими стають прояви влади, тим жорсткішим є їхній реальний вплив» [26, с. 62]. Ми вважаємо, що концепція М. Фуко стає особливо актуальною за умов розвитку цифрової комунікації. Інститути публічної влади, які раніше контролювали дискурс, комунікаційний простір – «що ... може чи має бути висловлено, і як має бути сформульовано» [27, с. 6], можуть втратити фактичну владу, оскільки суб'єктами публічної комунікації, а отже, і тими, хто формує суспільну свідомість, стають інші актори, які отримали можливість управління та контроль над дискурсом у віртуальному просторі комунікації. У традиційному поданні влада певних класів пов'язана з контролем над найважливішими матеріальними цінностями та засобами виробництва.

На наш погляд, необхідно вивчати сучасні форми публічної комунікації, щоб визначати нових суб'єктів політичної взаємодії, оскільки «ті актори, які контролюють дискурс і нові комунікаційні потоки, які циркулюють через мас-медіа, фактично змінюють і перенаправляють політичний порядок денний, а значить, мають реальну владу» [25].

Ми вважаємо, що в суспільстві на основі трансляції штучних цінностей формується медіареальність, що стає фактором диференціації суспільства за новими принципами та виділення інших правлячих класів. У відносинах влади та підпорядкування завжди існує ступінь опору їй та її прийняття з боку підлеглих. Процеси якісних змін соціальних відносин за умов формування інформаційного суспільства розглядалися Ю. Хабермасом [3, с. 35] у теорії комунікативної раціональності влади. Комунікативні дії забезпечують взаємодію між учасниками політичних відносин. Досягнути взаєморозуміння людей, які мають різний світогляд, можливо за допомогою комунікації, основна мета якої в будь-якому суспільстві – вироблення раціональної згоди між

різними групами і з-поміж них і правлячими кругами. На думку Ю. Хабермаса [3, с. 49], існує два види влади: адміністративно застосовується і та, яка виникає під час політичної комунікації всередині суспільства. Для обох їх характерні примусовість і обов'язковість, інструментальність і деперсоналізація, управління всіма сферами життя суспільства. Інститути комунікації, які забезпечують легітимацію влади з допомогою згоди волі у процесі формування цінностей, необхідні у демократичній правовій державі. І саме легітимна влада представляє цінності та інтереси громадян, які вироблені та висловлені в ході обговорень у публічній сфері.

Таку стабільність може забезпечити комунікативна влада, вільна від тиску адміністративного управління. Адміністративна влада не здатна обмежити саму себе, але цього можна досягти за допомогою зовнішньої сили комунікативної влади. Обмеження адміністративної влади та розширення влади громадянського суспільства та його вплив на державний апарат через процедуру раціонального обговорення є основою ідеї деліберативної демократії Ю. Хабермаса. Участь усіх зацікавлених сторін у громадському обговоренні на основі комунікації громадянського суспільства, а не при тиску адміністративної влади має передувати політичним рішенням, легітимізованим в результаті такої комунікації та досягнутого консенсусу, прийняттого для всього суспільства. На наш погляд, ця теорія є актуальною при розгляді нових форм взаємодії інститутів влади та суспільства при прийнятті рішень, таких як краудсорсинг.

В умовах розвитку цифрових технологій з'являються нові інструменти для посилення контролю над громадянами та дискурсом, включаючи можливості конструювання різних типів симуляцій у віртуальному просторі.

Таким чином, формування нових видів інформаційних технологій та засобів масової комунікації є одним із значущих факторів трансформації суспільного устрою в епоху розвитку інформаційних технологій. Хоча інститути публічного управління в інформаційному суспільстві зберігають свою головну функцію – управління суспільством, їх функціонування трансформується в нові форми комунікації між владою та громадянами,

оскільки з'являються нові суб'єкти впливу на суспільну свідомість, що, на наш погляд, є фактором перерозподілу фактичної влади в суспільстві, якщо новим суб'єктам вдається запровадити нові коди для інтерпретації політичної реальності у свідомість громадян.

1.2. Зміст та особливості комунікаційної взаємодії інститутів публічного управління та суспільства

Комунікація у сенсі є «наявністю певного зв'язку» [15, с. 38]. У науці публічного управління її прийнято розглядати як «передачу інформації від людини до людини за допомогою мови, жестів, а також зображень та інших символічних форм» [15, с. 87] за допомогою різних засобів, які забезпечують передачу змісту та значень повідомлень. Комунікація виникла разом із суспільством, а як інструмент впливу мовна та візуальна комунікація використовувалася ще в давнину.

На наш погляд, інтерес до комунікативної складової діяльності інститутів публічного управління виник у зв'язку з тим, що використання інформаційно-комунікаційних технологій різними політичними суб'єктами може створювати умови для демократизації політичної системи. З іншого боку, комунікація є інструментом маніпуляції суспільною свідомістю, формування міфів і уявлень у свідомості людей, що має потенціал для встановлення нових форм тоталітаризму без застосування фізичного примусу, ґрунтуючись лише на психологічних та комунікативних технологіях управління населенням.

У кібернетичній теорії використовувався термін «комунікація» для розгляду інформаційного обміну з погляду технічних наук. Але багато положень кібернетичної теорії були включені в політичні та соціальні науки, а також у науку публічного управління тим самим надавши поняттю «комунікації» міждисциплінарний характер.

Вивчення комунікації як самостійної галузі теоретичного та прикладного аналізу склалося як у рамках американської політичної науки, так і в європейській традиції вивчення політології. Європейські політичні дослідження [19, с. 15] в якості основи вивчення приймають тезу про інтегративність науки публічного управління, а тому політологія включає весь комплекс знань про політику та її взаємини з людиною і суспільством.

Важливою рисою класичних моделей комунікації є розгляд цього процесу як асинхронну комунікацію політичних акторів із цільовими аудиторіями. Передача інформації від представників політичної еліти та влади до цільових аудиторій («згори донизу») через різні види політичної реклами, звернень, інтерв'ю тощо, а також від самих громадян до представників влади, інститутів публічного управління («знизу вгору») за допомогою пікетів, мітингів, особистих звернень, демонстрацій тощо.

На наш погляд, асинхронна комунікація була ефективним інструментом управління суспільством до появи Інтернету та мультимедійних форм горизонтальної комунікації. Асинхронна комунікація працює в умовах відсутності високої конкуренції між суб'єктами комунікації, що дозволяє інститутам влади створювати умови, коли всі канали комунікації знаходяться під їх контролем, і транслювати інформацію, що відповідає цілям еліт. Такі умови комунікації створюють можливість для формування тоталітарних та авторитарних режимів, заснованих на створенні уявлень громадян про владу. На наш погляд, законодавчий механізм, який обмежує можливість інститутів влади контролювати та концентрувати в своїх руках канали масової комунікації, дозволяє зберігати демократичні режими та конкуренцію між політичними акторами за завоювання, утримання та реалізацію влади. Тому «комунікація завжди відбувається у контексті, що впливає на кодування та інтерпретацію повідомлень учасниками комунікації» [55] Ефективність прямого впливу інформаційних повідомлень може змінюватися залежно від соціального оточення індивіда. Теорія залежності політичного вибору людини з його соціального середовища розроблялася П. Лазарсфельдом [20, с. 52]. Для

управління суспільством необхідно розуміння, як індивід робить вибір, але при цьому підстави його переваг зазвичай приховані (додаток А).

На думку П. Лазарсфельда [20], дослідження причин тих чи інших переваг людей у повсякденному житті допоможе зрозуміти, як вони роблять вибір у політиці. У складноорганізованому суспільстві з його соціальною стратифікацією інформаційний потік, що впливає на аудиторію по каналах масової комунікації, сприймається з урахуванням життєвих установок індивіда, що складаються під впливом найжорсткішого оточення та соціального середовища. Лазарсфельд стверджував, що «у всіх сферах, у тому числі й у політиці, є лідери громадської думки із стійкими сформованими перевагами, тобто вони зробили свій вибір» [20, с. 39]. Лідери думок мають авторитет у своїх групах, а тому здатні самостійно інтерпретувати повідомлення, що розповсюджуються.

Отже, вибір людини залежить від її соціального середовища, в якому є свої лідери, оскільки індивід отримує інформацію в опосередкованому вигляді.

П. Лазарсфельд [20, с. 42]. створив схему двоступінчастої передачі інформації, згідно з якою ЗМІ насамперед впливають на лідерів громадської думки, а на виборців меншою мірою. Саме ці лідери надалі формують у виборців уявлення про політику та ту інформацію, яку вони отримують від ЗМІ. Для того, щоб у виборців склався позитивний образ кандидата у боротьбі за владу, політикам необхідно вплинути на погляди лідерів громадської думки, а не намагатися впливати на всіх виборців.

На наш погляд, П. Лазарсфельд [20, с. 46] відобразив значущість соціального середовища при формуванні політичних переваг, оскільки саме в соціальному середовищі відбувається соціалізація індивіда, а оточення людини є важливим фактором при формуванні його ціннісних орієнтирів. Крім того, така модель комунікації, на наш погляд, може бути ефективною для невеликих груп і тих цільових аудиторій, члени яких мають стійкі горизонтальні зв'язки, і для них важлива думка соціального середовища (наприклад, у малих містах, селищах міського типу та ін.). При розгляді аудиторій середнього та старшого

віку, у яких соціальні зв'язки встановлені на основі їх сформованих поглядів, оскільки для цих людей соціальне оточення складається з інших підстав. Соціальні дослідження великого значення надавали впливу ЗМІ на громадян та їхній вибір.

На його думку Н.В. Грицяка [20], є кілька причин зниження впливу ЗМІ: «1) Неуважність громадян до впливу, що на них надається. 2) Суперечливість та уривчастість повідомлень не дозволяють інформації діяти щодо цільової аудиторії. 3) Індивідуальна свідомість кожної людини, а також політичні позиції, що раніше сформувалися, спотворюють сенс повідомлень і зводять їх дії до нуля. 4) Будь-яке повідомлення, що дійшло до індивіда, проходить через різноманітні соціальні взаємодії та комунікацію» [20, с. 100].

Адресати комунікації самостійно вибирають джерело інформації, а зміст повідомлення виявляється також одним із визначальних факторів у подальшому їх поведінці. Вибір джерела інформації залежить від почуттів, ціннісних орієнтирів та переваг індивіда. Ступінь корисності повідомлень, а також співвідношення необхідності інформації з витратами сил і часу на її пошук визначають те, на якій інформації зосереджено увагу аудиторії та її активні дії при відборі інформації. Через обсяг існуючої інформації, часто розрізненої та суперечливої, людина не може самостійно сформувати власне уявлення про реальність. Для інтерпретації повідомлень суспільство звертається до каналів масової комунікації, яка створює «моделі медіареальності» [10, с. 29]. Ці медіамоделі формують у сприйнятті людей і про політичну реальність.

Ми вважаємо, що політичні суб'єкти, які можуть мати вплив або контролювати канали масової комунікації, особливо телебачення, мають можливість формувати у населення вигідні для себе цінності, ідеї, ідеали та погляди, які сприятимуть досягненню цілей цих суб'єктів. Крім трансляції інформації про поточні політичні події та інтерпретацію цих явищ за допомогою програм новин, на телевізійних каналах можуть бути показані фільми, серіали, передачі, в яких, на наш погляд, будуть підкріплюватися ті

ціннісно-сміслові категорії, які транслуються в новинах і вигідні для політичних суб'єктів. Все це, на нашу думку, є механізмом здійснення влади як могутності, оскільки така можливість управління суспільством можлива, якщо у представників політичної еліти існує перевага для контролю над каналами комунікації.

«Довіра медіа пов'язана і з політико-ідеологічними перевагами громадян» [10, с. 38]. При формуванні уявлень у людини важливе значення грає так званий фреймінг, тобто вибір певних аспектів реальності, які стають більш помітними в комунікативному тексті. Фреймінг дозволяє трактувати проблему, інтерпретувати її причини таким чином, що виникне перешкода до розуміння повідомлень із різних джерел інформації. Формування атрибутивного порядку денного дозволяє конструювати певний образ дійсності. Він є кадром, від якого залежить сприйняття інформації аудиторією, оскільки визначає форму подачі інформації. Фреймінг виникає, коли конкретний образ співвідноситься з вже сформованими у свідомості людини іншими фреймами, і надалі це конструює певні шаблони та моделі поведінки в даній ситуації.

Автором однієї з моделей комунікації, в якій розглянуто взаємозв'язок між процесами демократизації та зміни комунікації, є К. Сіуне [10, с. 114]. На його думку, демократизація сприяє розвитку та поглибленню горизонтальних зв'язків та обміну інформацією між рівними суб'єктами комунікації всередині громадянського суспільства на основі відкритого доступу до політичної інформації, що відповідає інтересам, потребам та цінностям громадян. Зміна комунікативного середовища формує конкуренцію між горизонтальною та вертикальною комунікацією, оскільки вертикальна комунікація здійснюється за ініціативою та під контролем різних інститутів публічного управління, оскільки з їх допомогою здійснюється легітимація самих інститутів влади та їх діяльності у суспільній свідомості. Науковці [18; 52] наголошували на значущості горизонтальних комунікацій як усіх форм обміну інформацією в суспільстві, що впливають на політику, а не тільки як односторонні вертикальні сигнали від політичної еліти до загальної.

Ми припускаємо, що без легалізації з боку інститутів публічного управління можливості розвитку горизонтальних зв'язків у суспільстві, що сприяє розвитку громадянського суспільства та громадянських ініціатив, неможливий процес демократизації. Держава має різні важелі впливу на громадян і виключне право на застосування різних форм насильства (у тому числі обмеження можливості, змісту, засобів та методів комунікації), а тому без законодавчого механізму обмеження держави у його повноваженнях розвиток горизонтальних форм комунікації та демократизація неможливі.

На наш погляд, горизонтальні комунікації необхідні для розвитку та вдосконалення соціальних зв'язків між різними політичними групами, населенням та владою. Але інформація та контроль над нею є важелями управління суспільством, а тому влада не готова відкривати доступ до інформації та послабити контроль над нею, оскільки втрата виняткового права володіння інформацією та контролю інститутами влади стає одним із факторів дестабілізації політичної системи.

На нашу думку, зацікавленість влади у підтримці медіареальності, що формується ЗМІ, підтверджує, що одним із найважливіших ресурсів влади є інформація, доступ та контроль над нею. Суб'єктам влади необхідно контролювати потік повідомлень для того, щоб підтримувати соціальну систему та масову свідомість у стабільному стані, при якому можливо керувати суспільством. «Такий контроль широко поширений у суспільстві. Лише невелика кількість людей володіють абсолютною свободою говорити і писати те, що хочуть, тоді, коли хочуть, і тому, кому хочуть» [10, с. 59].

Тому залежно від політичного режиму інститути влади можуть забороняти, інституційно чи організаційно обмежувати роботу опозиційних ЗМІ, а у разі їх наявності інститути влади починають контролювати повідомлення, які транслюються опонентами. Однією з найважливіших умов функціонування соціальної системи є фактор консенсусу та довіри до різних соціальних інститутів, що функціонують у суспільстві, у тому числі й політичних. «Підставою довіри виступають ті соціальні практики, які сприяють

формуванню у індивідів адекватних очікувань взаємовідносин коїться з іншими громадянами, організаціями, соціальною системою в цілому» [17, с. 31]. Саме довіра всередині політичної системи є умовою визначення перспективи формування різних моделей поведінки та діяльності різних соціальних і політичних груп, виявлення тенденцій і загроз розвитку суспільства, що дозволить керувати і коригувати соціальну та політичну поведінку громадян.

Оскільки нові засоби комунікації сприяють переходу до мережевого суспільства, в якому формуються нові механізми соціальних зв'язків, мережеві форми комунікації мають переваги у конкуренції з традиційними ЗМІ. Крім того, формування онлайн-простору починає змінювати і реальну дійсність, оскільки події, що відбуваються в умовах мережевої Інтернет-комунікації, у віртуальній дійсності, впливають на свідомість користувачів, діяльність яких продовжується в реальному середовищі. Впровадження принципово нових засобів комунікації створює умови для трансформації всієї соціальної системи та формує нове середовище взаємодії між людьми, соціальними інститутами та всередині них. Інститутам публічного управління необхідно адаптуватися до мінливих правил комунікаційної взаємодії з суспільством для збереження своєї життєздатності та ефективності. Інтернет-простір конструюється за іншими принципами взаємодії між користувачами, тому виникають новий формат масової комунікації – масова самокомунікація, яка несе в собі певні ризики як для інститутів публічного управління – дестабілізація політичних систем, так і для всього суспільства – формування нових форм управління .

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

2.1. Інтернет як простір комунікацій інститутів публічного управління та суспільства

На основі комунікації встановлюються правила, норми та принципи роботи соціальних інститутів. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє інститутам влади взаємодіяти між собою та з суспільством у різних форматах, застосовуючи зручніші та швидші способи обробки та передачі інформації. Однак використання нових способів та форм взаємодії інститутів влади та суспільства, формування комунікації між різними учасниками політичної комунікації в умовах цифровізації ставить нові проблеми та завдання перед суспільством. «Цифровізація – це глибокий процес зміни нашої цивілізації, в основі якої лежить науково-технологічна революція, коли мікропроцесори, soft (програмне забезпечення), цифрові комунікації створюють їх алгоритми, які починають становити основу всього нашого повсякденного життя» [56].

Формується нова цифрова реальність, в якій існують інші правила взаємодії між користувачами, з'являються нові суб'єкти комунікації та впливу на свідомість, створюються нові цифрові медіа. Все це впливає на політичну сферу життя суспільства та на ті механізми та інструменти, які застосовують політичні актори у своїй діяльності. Частина дослідників [10] зазначають, що «медіа перетворюються на соціального оператора існуючих суб'єктів влади, беручи участь у зборі великих даних, автоматизації контролю, витісняючи маси у віртуальний простір, зберігаючи прерогативу на реальність еліти» [10, с. 39]. Нові медіа – це не лише Інтернет у широкому розумінні слова, але й технічні пристрої, що забезпечують доступ до мережі, нові засоби, канали та форми

зв'язку з аудиторією, що дозволяє інакше впливати на неї та отримувати зворотну реакцію на основі нових способів. Такі медіа існують в умовах конкуренції із традиційними каналами комунікації.

Створені сучасні технології у сфері комунікації та зв'язку можуть бути поділені на дві групи: 1. Виникнення нового середовища (медіа) для взаємодії між людьми. 2. Поява на її основі принципово нових суб'єктів взаємодії.

В Інтернет-просторі крім традиційних суб'єктів комунікації (держава, інститути влади, партії та ін.), які формують цінності, політичну повістку, керують дискурсом тощо, отримують можливість впливати на індивідуальну та масову свідомість власники Інтернет-ресурсів, ТНК. Крім того, розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ) ставить питання про можливість його самостійності та суб'єктності. Ці процеси не є ізольованими один від одного, а мають певний взаємозв'язок, оскільки в новому комунікаційному просторі розвиваються складніші алгоритми, результатом чого є формування автономних цифрових агентів і вдосконалення технології взаємодії штучного інтелекту з людиною, тобто формується середовище для їх взаємодії (додаток В).

Ці форми соціальної та політичної влади засновані на використанні різних цифрових технологій та алгоритмів, на яких вибудовується взаємодія різних індивідів та соціальних груп. І хоча алгоритми є частиною технології, а тому це нейтральний спосіб структурування цифрового середовища, вони стають важливим фактором формування нових способів соціального впорядкування та управління, відбору та пошуку інформації, що перетворює алгоритми на механізми влади. У результаті трансформації комунікаційного середовища відбувається перебудова соціальної структури суспільства, у зв'язку з чим необхідна перебудова соціально-політичної системи суспільства та підтримка ефективності її функціонування.

Є.О. Архипова., Н.О. Дмитренко [2, с. 94] розглядали розвиток інформаційно-комунікаційних технологій як фактор посилення демократичних процесів навіть в авторитарних системах, оскільки індивід отримує новий

інструмент контролю за функціонуванням влади, у той час як в урядів механізмів ефективного контролю за громадянами менше. Технології комунікації дають людині змогу зміцнення її влади, а не його придушення.

Саме розвиток інформаційно-комунікаційних технологій дасть імпульс для переходу від представницької демократії до демократії співучасті. За допомогою нових технологій у громадян буде можливість в інтерактивному режимі брати участь у прийнятті важливих рішень. Умови демократії співучасті дозволять залучати до дискусій з різних питань широкі верстви населення, що стимулюватиме вироблення рішень за допомогою механізмів комунікації між громадянами та інститутами влади з різних питань. Посилення контролю над інститутами влади та деліберативний характер влади створюють умову залежності держав від своєї присутності в онлайн-просторі. Але це має бути якісна та масштабна присутність у мережі для забезпечення безперебійного функціонування адміністративного механізму та підтримки проведеної державою.

Інформаційна відкритість стає одним із найважливіших факторів ефективності та стійкості інститутів публічного управління. «Однак цифрові світи уряду та громадян все ще залишаються відносно відокремленими один від одного: держава може відставати від актуальних тенденцій у сфері розвитку цифрових технологій, а суспільство може недооцінювати виклики та загрози цифровому суверенітету держави» [54].

На наш погляд, нові форми режимів цифрового контролю можуть виникати в нових державах, які тільки створюються, але також може відбуватися трансформація держав з демократичним режимом нового типу, якщо контроль над інформаційно-комунікаційними каналами, над змістом інформації та громадською свідомістю буде отримано зацікавленими в цьому політичними акторами.

Управління суспільством на основі цифрових технологій стає умовою формування нових суб'єктів політичної комунікації в Інтернет-просторі. Сетевізація суспільства стає фактором соціальних трансформацій, оскільки

відбувається формування нових груп впливу на громадську думку, автономність мережевих структур не дає можливість інститутам влади застосовувати до них традиційні засоби впливу (різні форми насильства, могутність, маніпулювання тощо), оскільки параметри мережевого взаємодії дозволяють зберігати життєздатність акторів. Інститути публічного управління стикаються із ризиком втрати контролю над суспільством, якщо не трансформувати принципи їхнього функціонування.

Деякі дослідники [24; 28] розглядають глобалізацію як одну з відмінних характеристик сучасного суспільства, що трансформує просторово-часові межі впливу суб'єктів влади. Традиційне державне управління змінюється мережами (економічними, політичними, культурними, технологічними та ін.) з їх власними просторово-часовими та організаційними характеристиками – відсутністю кордонів, відкритістю та багатогранністю. Ми вважаємо, що потенціал мережевих структур дозволяє їм стати самостійними політичними суб'єктами, які претендують на завоювання та утримання влади. Конкуренція всередині політичної системи набуває нових рис, оскільки відбувається як із відкритими і внутрішніми учасниками політичного життя. Її новими суб'єктами можуть стати невідомі раніше актори, сформовані за допомогою мережевої комунікації, що знаходяться в будь-якій місцевості, але може впливати на суспільну свідомість. Ігнорування інститутами публічного управління таких учасників може стати фактором дестабілізації політичної ситуації та делігітімації влади. Але інститути публічного управління не мають ресурсів закрити доступ до впливу на свідомість громадян, як це було можливо з традиційними ЗМІ. А тому в структурі інститутів влади необхідно створювати елементи для взаємодії із суспільством у цифровому середовищі на основі горизонтальних методів комунікації в умовах конкуренції.

На думку Г. Почепцова [40] один із шляхів скорочення тиску суб'єктів цифрової комунікації на свідомість індивідів – децентралізація інфраструктури, щоб послабити монополізм Інтернет-платформ. Інтернет і цифровізація соціального життя стають одним з факторів зміни базових установок життя

людей, їх роботи, спілкування та взаємодії. А це взаємодіяти з великою кількістю інших користувачів, які знаходяться в інших регіонах та країнах. А електронний чат дає можливість поєднувати усне та письмове мовлення. Все це формує принципово нові форми взаємодії між людьми та способи їх об'єднань.

Інтернет є простір формування нових онлайн-публік. В умовах Інтернет-простору стає можливим бути учасником груп, навіть якщо в реальному світі члени цих груп знаходяться в різних містах, країнах, на різних континентах, з великими розривами в часових поясах. Однак «основна тактика кібернетичної влади – це створення у людей ілюзії зв'язку з цілим світом, тоді як насправді вони все більше відокремлені один від одного, ілюзія того, що у них все більше «друзів», хоча насправді вони стають все аутичніше» [40]. Формування уявлень про політику, інтерпретація політичних подій та явищ, моделювання уявлень та поведінки людей в Інтернеті відбувається тими акторами, про яких інститути влади можуть не знати, а тому прогнозування подальшого політичного життя, яке засноване на традиційних соціологічних методах, може виявитися недостовірним.

Ми вважаємо, що без створення спеціальних структур, які функціонують у мережевому просторі з метою отримання інформації про настрої, настанови, цінності та поведінку учасників таких спільнот, інститути влади не можуть утримувати та використовувати владу, оскільки мережевізація суспільства стає фактором перерозподілу як владних ресурсів, і самої влади між іншими учасниками політичного життя. Як форма організації суспільства мережі набувають активного розвитку в новому технологічному середовищі. Їх відмінними характеристиками від інших форм організації є гнучкість, масштабованість і живучість. Гнучкість дозволяє трансформувати свої характеристики залежно від зміни середовища за збереження тієї ж мети, яка досягається при зміні структурних елементів мережі, та стає можливим обійти заблоковані точки каналів комунікації через пошук нових з'єднань.

На наш погляд, традиційні інструменти, які можуть бути використані для того, щоб припинити трансляцію небажаної для інститутів влади інформації,

стають неефективними в Інтернеті через гнучкість мережевих організацій. Як правило, мережеві організації використовують різні платформи для трансляції своїх повідомлень, а тому блокування однієї з них не є ефективним методом боротьби з такими політичними акторами, оскільки для них властиві масштабованість і живучість.

Ми також вважаємо, що суб'єкти політичної комунікації, які прагнуть делегітимації діючих інститутів влади, можуть на основі гнучкості мережі уникати блокування своїх платформ або використовувати інші. Інтернет-ресурси, формально дотримуючись вимог до контенту, але використовуючи власне кодування для інтерпретації політичної реальності, яке було впроваджено у свідомість їх цільових аудиторій. Крім того, у випадках блокування Інтернет-ресурсів з небажаним для інститутів влади контентом або обмеження політичного дискурсу впровадження новими суб'єктами політики у свідомість індивідів певних інтерпретацій реальності в цифровому просторі дозволяє транслювати інформацію про зловживання владою.

Ми вважаємо, що зміна правил і законів для роботи онлайн-ресурсів також не дозволяє блокувати небажані інформаційні потоки, оскільки мережеві структури швидко адаптуються до змін комунікативного середовища та продовжують свою роботу. Все це вимагає від інститутів влади впроваджувати в цифровому просторі свої дискурси і використовувати різні механізми політичного кодування (наприклад, використовуючи технології політичного PR в Інтернеті), оскільки боротися з новими політичними акторами можна, пропонуючи «нові альтернативні цінності на різних онлайн-майданчиках, вибудовуючи ефективну горизонтальну комунікацію з користувачами» [23, с. 25].

Трансформація соціального устрою під впливом технологічних змін неспроможна не торкатися політичну систему суспільства. Оскільки публічна влада повинна бути інтересам громадян своєї країни, то необхідна трансформація форм взаємодії інститутів влади та мінливого суспільства з

урахуванням формування нових інтересів. А тому державне управління має здійснюватися з урахуванням цих трансформацій.

На наш погляд, зміни взаємодії інститутів публічного управління та суспільства, мають різноманітні прояви. Сучасні технології комунікації дозволяють інакше формувати громадську думку порівняно з використанням традиційних каналів інформації, оскільки в Інтернеті розширюються можливості маніпуляції на основі використання різних алгоритмів трансляції інформації. За допомогою лайків, переглядів та коментарів відбувається розподіл уваги, формується оцінка тієї чи іншої події, по-новому виділяється порядок денний. Конкуренція в Інтернеті розгортається не тільки між каналами комунікації, що існувало і при функціонуванні традиційних ЗМІ. Соціальна спільність у класичному розумінні відрізняється від аудиторії у віртуальному просторі, а тому, щоб бути частиною віртуальної аудиторії, важливо залучати її увагу, підтримку та схвалення в умовах конкуренції з іншими користувачами та між змістом інформації.

Крім того, в традиційному просторі комунікації існувала межа між приватним і публічним, були різні майданчики взаємодії, межа між спілкуванням і впливом у соціумі. Але при свободі комунікації в Інтернеті відбувається обмін думками і судженнями, оскільки для людини існує ризик поділитися своїми думками через страх бути відкинутим і ізольованим. Ми вважаємо, що це обмежує творчий потенціал користувачів, глибину їх мислення, що також є ознакою існування режимів цифрового контролю в Інтернет-просторі, оскільки людина не може виражати свої суб'єктивні переживання та відчуття, а змушена їх приховувати.

На наш погляд, Інтернет-технології можуть бути як інструментом формування та використання політичного дискурсу з метою домінування інститутів влади, що є зловживанням владою, так і бути фактором створення інших способів взаємодії інститутів публічного управління та суспільства у демократичних форматах.

Нові правила комунікації між користувачами в Інтернеті дозволяють взаємодіяти з ними, використовуючи різні методи. З одного боку, інститути публічного управління можуть стати більш відкритими та знаходити нетрадиційні форми зворотного зв'язку з громадянами. З іншого боку, застосовуючи інструменти Інтернет-комунікації, інститути публічного управління здатні формувати уявлення про свою роботу в суспільній свідомості таким чином, що стає можливим управляти поведінкою людей у зручному для влади напрямі, і це несе в собі ризик формування різних форм цифрового контролю та тоталітаризму [44 с. 19].

На наш погляд, інститутам публічного управління необхідно змінювати підходи у своїй роботі з урахуванням мінливих просторово-часових параметрів. Необхідно реагувати на значні події у часі, незалежно від офіційного розкладу роботи, і навіть за умов географічної віддаленості. Це можливо, якщо створюються офіційні сторінки в соціальних мережах та інших онлайн-ресурсах, на яких цілодобово ведеться комунікативна діяльність (наприклад, створення офіційних сторінок представників влади, на яких транслюється офіційна інформація або позиція інститутів влади за тими чи іншим питанням).

Інтернет як простір комунікації має ряд особливостей взаємодії між користувачами, однією з яких є екстериторіальність і транскордонність. Екстериторіальність дозволяє індивіду користуватися інформаційним ресурсом незалежно від місця його проживання чи перебування. Як правило, традиційні ЗМІ обмежені територією поширення, а тому в інститутах влади існує можливість контролю над ними і над інформацією, що транслюється. «Ця особливість дозволяє організовувати масштабні інформаційні та PR-кампанії за допомогою онлайн-майданчиків без необхідності залучення дорогих ЗМІ та десятків регіональних засобів масової інформації» [59, с. 105]. Наявність доступу до Інтернету забезпечує проведення екстериторіальних кампаній, у ході яких інформація доходить до цільових аудиторій практично скрізь.

На наш погляд, така особливість Інтернет-простору дозволяє перерозподіляти ресурси інститутів публічного управління, щоб вибудовувати

нові форми взаємодії з суспільством. Однак ця особливість Інтернету несе в собі різні ризики та загрози і для всього суспільства (наприклад, діяльність міжнародних терористичних організацій), і для інститутів публічного управління (такі, як проведення інформаційної кампанії для дестабілізації політичної ситуації з боку закордонних акторів), певний потенціал для деяких інститутів влади (наприклад, для проведення інформаційних кампаній на користь держави за кордоном) [5].

Інтерактивність Інтернет-простору дозволяє онлайн-ресурсам взаємодіяти з користувачами у різний спосіб. Хоча у традиційних ЗМІ теж існують різні форми зворотного зв'язку зі своєю аудиторією, але вони мають тимчасові та просторові обмеження на відміну від Інтернет-простору. Крім того, онлайн-канали дозволяють організовувати різні форми взаємодії (голосування, вікторини, конкурси, питання, коментарі, обговорення тощо) не тільки між ресурсом і користувачем, а й між самими користувачами, що є великою перевагою перед традиційними ЗМІ, оскільки користувачі також набувають суб'єктність.

Таким чином, комунікація у такому форматі взаємодії між учасниками стає більш ефективною (порівняно з традиційними агітаційними та рекламними кампаніями) для політичного суб'єкта, якому необхідно формувати свій імідж, підвищувати довіру до себе. Також для досягнення цілей політичного актора при роботі з цільовими аудиторіями необхідне формування зворотного зв'язку, тобто активна комунікація, між ним та користувачами онлайн-ресурсу. На основі цієї характеристики Інтернету інститути публічного управління можуть створювати нові канали взаємодії з громадянами, здійснювати кодування політичного простору та впроваджувати у свідомість індивідів інтерпретацію політичної реальності. Ефективна онлайн-репрезентація інститутів влади, на нашу думку, забезпечує їхню легітимність і значущість для суспільства. Ефективність інститутів публічного управління в умовах мережевого інформаційного суспільства оцінюється не за якістю їх роботи, а за обсягом інформаційних повідомлень в онлайн-просторі.

2.2. Сучасні цифрові технології комунікації інститутів публічного управління та суспільства

Удосконалення інформаційно-комунікаційних технологій та формування нових каналів отримання та механізмів обробки даних трансформують формати та способи взаємодії інститутів публічного управління та суспільства, що сприяє розвитку різноспрямованих політичних процесів. З одного боку, оновлення технологій комунікації та передачі інформації сприяють демократизації політичного життя.

З'являються нові форми взаємодії інститутів публічного управління та суспільства, що дозволяє досягати консенсусу під час вирішення різних завдань. З іншого боку, використання цих технологій інститутами влади є ризиком формування режимів цифрового контролю за громадянами та управління їх свідомістю, що потенційно може призвести до створення нових форм тоталітаризму. Також існує загроза втрати громадянами можливості бути самостійними суб'єктами політичної комунікації. Контроль над свідомістю індивідів з урахуванням цифрових комунікацій може відбиватися з його етичних поглядів, що дозволяє йому бути вільним, приймаючим самостійні рішення індивідом, отже, бути суб'єктом комунікації.

Політичні суб'єкти на відміну від більшості громадян можуть володіти не лише даними, але й знаннями, що дозволяє їм маніпулювати як масовою, так і індивідуальною свідомістю у своїх цілях і формувати та транслювати нові цінності та ідеали. Це є водночас і небезпекою для національної безпеки, якщо такими інструментами користуються актори, які прагнуть дестабілізації політичного життя, та загрозою існування демократії, якщо такі методи застосовують інститути публічного управління.

Ми вважаємо, що зміна політичної ситуації у країнах у зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій залежить від цифрового суверенітету держави. Монополізація Інтернет-простору найбільшими платформами (наприклад, Google, YouTube, Facebook* та всі його структури, X

та ін.), які використовують різні алгоритми персоніфікації інформації та блокування небажаної на їх погляд інформації, обмежує держави та інститути політичної влади у їхніх можливостях впливу на комунікацію з суспільством, якщо вони пропонують інші інтерпретації та дискурси в порівнянні з домінуючими в цифровому середовищі. «Цифровий суверенітет одночасно включає структурно і функціонально дві ключові компоненти: можливості незалежного застосування цифрових технологій у власних інтересах (тобто наявність даних технологій як таких, їх доступність для суб'єктного використання) і здатності їх використання (тобто наявність навичок та компетенцій ефективної суб'єктної реалізації інструментального потенціалу цифрових технологій)» [8, с. 200].

Захист інформаційного простору та цінностей від зовнішнього втручання стає одним із найважливіших завдань сучасних держав (додаток В). Вирішення цієї проблеми може здійснюватися різними шляхами. Демократизація політичного життя, розвиток способів взаємодії інституцій влади та суспільства, використання різних форм дискурсу, які не є зловживанням владою, дозволяють вибудовувати комунікацію між інститутами публічного управління та суспільством на основі довіри, що сприяє захисту ціннісно-смыслового простору від зовнішнього втручання, оскільки воно не матиме сили над свідомістю громадян. Іншим способом захисту цифрового суверенітету та протистояння інформаційним втручанням з боку зовнішніх суб'єктів є обмеження комунікаційного впливу на основі блокування небажаних ресурсів або повної ізоляції національного Інтернет-сегменту від глобального при створенні власних соціальних мереж, платформ з іншими правилами користування.

Технології впливу на суспільну та індивідуальну свідомість у цифровому просторі можуть застосовуватися політичними суб'єктами по-різному залежно від їх цілей, а тому спрямування політичних процесів шляхом демократизації або посилення контролюючих і тоталітарних тенденцій визначається саме тими суб'єктами, в руках яких зосереджені можливості та здібності їх використання.

Демократизація політичного життя може відбуватися на основі активного використання комунікаційних технологій інститутами влади для взаємодії з громадянами, виявлення їхньої думки з того чи іншого питання, формування прозорих механізмів прийняття рішень. Наука державне управління розглядає демократію як форму «політичної самоорганізації суспільства, не тільки заснованої на визнанні народного суверенитету, або волі більшості народу як джерела державної влади, а й забезпечує відповідність державного управління таким загальновизнаним критеріям, як підзвітність (accountability), відкритість (openness), адекватна реакція зміни зовнішнього середовища чи сигнали зворотний зв'язок, тобто сприйнятливість (responsiveness)» [47, с. 196]. Характеристики Інтернету, що формують різні формати взаємодії між користувачами, також сприятимуть появі нового типу інтерактивної політичної комунікації, що створить умови розвитку інших форм політичної діяльності та утворення елементів цифрової демократії.

Удосконалення електронних засобів комунікації дозволяє трансформувати механізми впливу суспільства на інститути публічного управління. Відбувається формування нових механізмів регулювання умов функціонування органів влади, форматів безпосередньої участі у політичному управлінні тощо. Представницькі інститути влади змінюються у зв'язку з появою нових інформаційних технологій, як і інститути виконавчої влади через формування умов для більш ефективної комунікаційної взаємодії між суспільством і державою, а тому громадська думка стає важливим фактором при прийнятті різних політичних рішень. Тому «розвиток Інтернету як простору суспільно-політичних комунікацій значно вплинуло на формати та ступінь прозорості взаємодії населення та органів державної влади, інтенсифікувало процеси впливу суспільства на характер та вміст сучасного політичного процесу» [29, с. 274].

Багато механізмів взаємодії інститутів публічного управління та суспільства, які передбачають впровадження елементів цифрової демократії, є формальними інститутами, де діють певні правила та норми, а також закріплені

форми та способи взаємодії. Однак, ми вважаємо, що такі неформальні інструменти, як хештеги та меми, також можуть стати формою ефективної комунікації між інститутами публічного управління та суспільством. «Мережеву легітимність» політичного режиму Н.Г. Єршова [21] розглядає як «сукупність технологій медіалегітимності через політичні інтернет-комунікації (online) та технологій формування традиційної легітимності в реальності (offline)» [21], яку можна забезпечити на основі існування майданчиків онлайн-комунікації та різних цифрових технологій впливу на свідомість індивідів, включаючи меми та хештеги.

На наш погляд, хештеги є однією з форм зворотного зв'язку між інститутами публічного управління та суспільством, оскільки показують ставлення користувачів до подій та лідерів, але водночас на їх основі можна керувати свідомістю індивідів з метою зміни ставлення до політичної реальності. Хештеги як один із інструментів політичного кодування та стигматизації можуть бути ефективним інструментом для впровадження цінностей, що дозволяє як захистити інформаційний простір інститутам влади, так і трансформувати сенси та значення опозиційним суб'єктам. Меми можуть створюватися як рядовими інтернет-користувачами для вираження своєї думки, так і бути інструментом політичного впливу для досягнення певних цілей різними суб'єктами.

Ми вважаємо, що меми, як і хештеги, можуть бути не тільки інструментом впливу на свідомість користувачів з боку політичних суб'єктів, а й бути формою зворотного зв'язку в комунікації інститутів публічного управління та суспільства, що дозволяє виявити проблеми, які хвилюють громадян, визначити громадську думку, протестні настрої та рівень підтримки інститутів влади.

Ми вважаємо, що інститутам влади для того, щоб зберегти можливість взаємодії з користувачами, які є частиною «інформаційних капсул», необхідно не створювати альтернативні «капсули», оскільки в цьому випадку учасники

різних «капсул» будуть ізольовані один від одного, а це дозволить впливати з їхньої свідомість з протестним мисленням.

На наш погляд, важливим є отримувати інформацію про настрої, ідеї, цінності користувачів, які перебувають у «капсулі», а тому інститутам влади необхідно створювати сторінки, з яких вони зможуть стати учасниками таких спільнот. Крім того, в подальшому на основі використання схожих поглядів та ідей усередині спільнот поступово впроваджувати провладну повістку в коментарях, що дозволить надати альтернативну інформацію членам спільнот і дозволить послабити їхню переконаність у пояснювальній моделі «капсули» [51, с.74].

Сучасні держави використовують мережеві комп'ютерні комунікації з метою забезпечення ефективної політичної комунікації в різних органах влади на основі створення нових інституційних форм взаємодії із суспільством. Реалізація принципів народовладдя за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій формує «електронну демократію», що відповідає запитам та потребам інформаційного суспільства, що складається, а «... розвиток інтернет-комунікацій підвищує ступінь відкритості та прозорості діяльності влади, дозволяє досягти більш тісної інформаційно-комунікаційної взаємодії між суспільством і владою, а також сформуванню надійний зворотний зв'язок від громадян до своїх представників, включаючи політичні партії та законодавчі органи влади» [12].

Створення мобільних додатків, за допомогою яких громадяни можуть взаємодіяти з інститутами виконавчої влади, сприяє більш ефективних каналів зворотного зв'язку між суспільством і державою. Моніторингова діяльність різних органів влади в Інтернет-просторі ведеться для отримання, передачі та обробки інформації з метою подальшого впливу на громадську думку.

Оскільки молоде покоління активно використовує Інтернет як джерело інформації, а також як механізми зворотного зв'язку для вираження власної позиції та думки (оцінки, коментарі, лайки та ін.), то суб'єктам політичного життя, в тому числі і органам влади, необхідно трансформувати параметри

своєї діяльності з інформаційного забезпечення та підтримки проведеної ними політики, що можливе з допомогою формування та управління контентом Інтернету з урахуванням надання оперативного, якісного, інформативного і мультимедійного зворотнього зв'язку. «Ці процеси стають значною умовою ефективності діяльності сучасних інститутів публічного управління тому, що політично-активна молодь орієнтується з їхньої думки» [51, с.68].

Однією з форм безпосередньої демократії є народна законодавча ініціатива, сутність якої полягає у наданні громадянам права запропонувати законопроект для розгляду парламентом за умови отримання певної кількості підписів. Інформаційно-комунікаційні технології стають механізмом, за допомогою якого можна відстежувати проходження законопроекту на його різних етапах. Тексти проектів та підготовчі матеріали розміщуються на спеціальних Інтернет-ресурсах органів влади, що робить можливим зацікавленим громадянам стежити за процесом підготовки закону та впливати на нього.

У деяких країнах (наприклад, Польщі, Швейцарії та Німеччині) обов'язковим є враховувати зауваження та думки, висловлені через такі канали взаємодії влади та суспільства. Це «дозволяє досягти більш тісної інформаційно-комунікаційної взаємодії між суспільством і владою, а також сформуванню надійний зворотний зв'язок від громадян до своїх представників, включаючи політичні партії та законодавчі органи влади» [57].

Наприклад, в Австрії через офіційний сайт парламенту держави забезпечується можливість електронної участі громадян в управлінні країною. Вони можуть виступати із законодавчими ініціативами, брати участь у розширеній процедурі експертизи (вносити свої зауваження щодо проектів міністерств та в рамках публічного розгляду в Інтернеті проекту того чи іншого комітету, а також погоджуватися з уже внесеними.

«Краудсорсинг – це можливість громадян брати участь у вирішенні актуальних питань в інтерактивному режимі» [57]. Метою даної процедури є використання знань громадян для вирішення проблем та формування нових

ідей, які можуть бути реалізовані надалі. Краудсорсинг на основі Інтернет-технологій як механізм досягнення консенсусу між владою та суспільством, заданими парламентом Австрії, ще не набув широкого розвитку .

Взаємодія органів виконавчої влади із суспільством також відбувається у нових форматах у зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційного простору.

Контроль інформаційного простору (хоча повною мірою здійснювати контроль в Інтернеті важко), «виявлення психологічних портретів користувачів з різними цілями, перехід до таргетованості інформації – все це вимагає збирати великі обсяги інформації про користувачів мережі», що забезпечується технологіями Big Data [7, с.99]. Така інформація може збиратися як великими онлайн-ресурсами (Google, Facebook*, YouTube, Amazon, X та ін.), так і органами влади з метою моніторингу населення[7, с. 100].

Для комунікації з суспільством інститути влади можуть створювати спеціальні платформи як простору, де дві і більше групи можуть обмінюватися інформацією з різними цілями, або використовувати існуючі, що дозволяє політичним акторам накопичувати дані як про самих користувачів, так і про їх взаємодіях один з одним. Крім того, платформи «пропонують начебто вільний, порожній простір для взаємодії інших людей, насправді платформи просувають певну політику. Правила розробки товару чи послуги, правила взаємодії цьому майданчику – усе це встановлюється власником платформи» [7, с. 98], тобто на платформах створюються правила, контролюються і управляються свідомість і поведінка користувачів.

Ми вважаємо, що розвиток Інтернет-комунікації, соціальних мереж, інструментів аналізу даних про користувачів є факторами розширення можливостей створення інформаційних баз для подальшого управління суспільною свідомістю. Розвиток інформаційних технологій має великий потенціал для подальшого розвитку технологій впливу на поведінку громадян.

Вивчення громадської думки та електоральних настроїв громадян створюються на основі традиційних соціологічних та демографічних методів.

Розвиток соціальних мереж та Інтернет-комунікації змінює підхід до аналізу інформації про користувачів на основі психометричних думок.

Механізми збору даних про користувачів Інтернету працюють в основному в соціальних мережах, оскільки в них люди самі у відкритому доступі викладають інформацію про себе. При грамотному вивченні сторінок користувачів вдається отримати всю потрібну інформацію про них для подальшої роботи з їх уявленнями, поглядами та оцінками.

Технології вивчення персональних даних користувачів дозволяють змінити спосіб здійснення впливу на цільові аудиторії, у тому числі на електоральні групи, це дозволяє досягати різних політичних цілей при проведенні різноманітних кампаній на основі інформації, яка створюється і доповнюється самими користувачами мережі.

Застосування Інтернет-технологій у роботі інститутів влади є новим етапом у розвитку. З одного боку, використання нових засобів комунікації у функціонуванні різних органів влади економить час, ресурси та підвищує прозорість політичних процесів, що збільшує рівень довіри до держави. З іншого боку, застосування інформаційно-комунікаційних технологій сприяє залученню уваги громадян молодого віку до роботи інститутів влади. Інтернет є інтерактивним майданчиком комунікації, що може бути застосовано для активізації політичної участі молоді.

Проте застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій може мати різні наслідки. Оскільки однією з відмінних характеристик Інтернету є транскордонність, то онлайн-простір дозволяє знімати географічні бар'єри для політичної участі, колективних дій, що стирає дистанцію між громадянами та особами, які приймають рішення. Все це сприяє підвищенню громадянської активності населення і піднімає загальний рівень політичної культури громадян (Додаток Д).

Поява та вдосконалення Інтернет-технологій, що сприяють здійсненню контролю, стають фактором уразливості суспільства перед політичним пануванням держави. У повному обсязі «...не проаналізовано потенціал

застосування таких технологій для маніпулювання суспільною свідомістю, здійснення соціалізації тим шляхом, який залежатиме від інтересів і цілей акторів, що контролюють ці технології» [14, с. 88].

Отже, транскордонність Інтернет-комунікації може мати негативні наслідки. Контроль над засобами політичної онлайн-комунікації можуть мати не лише інститути влади, а й зовнішні політичні сили, які володіють, розпоряджаються та спрямовують діяльність інформаційно-комунікаційної інфраструктури, а тому можуть впливати на масову свідомість та настрої, руйнувати та формувати нові ціннісні орієнтири, що в перспективі відіб'ються на результатах прийнятих рішень шляхом прямої демократії. Державі та інститутам влади необхідно бути конкурентними при протидії новим суб'єктам політичного впливу та управління суспільством у цифровому просторі, щоб забезпечити цифровий суверенітет та зберегти стабільність політичного режиму.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

3.1. Напрями використання зарубіжного досвіду застосування цифрових технологій у процесах взаємодії інститутів публічного управління та суспільства

Розвиток Інтернету як простору взаємодії та виявлення суспільної думки дозволяє створювати нові інструменти взаємодії інститутів публічного управління та суспільства. Інтернет-ресурси, створені для законодавчих ініціатив та голосування за/або проти таких пропозицій, дозволяють інститутам публічного управління отримувати інформацію про реальні запити суспільства та аналізувати можливості вирішення тих чи інших проблем.

Інтернет як сучасний простір формування, агрегації та артикуляції громадянських інтересів також може бути загрозою для діючих інститутів публічного управління, яким необхідно захищати цінності та ідеї від розмивання. Хоча, на наш погляд, такі ресурси не завжди дають можливість брати участь громадянам у прийнятті політичних рішень повною мірою, але подальше вдосконалення цих онлайн-майданчиків є одним із факторів трансформації механізмів взаємодії та комунікації інститутів влади та суспільства, а отже, комунікативне середовище, що змінилося, стане фактором посилення конкуренції інститутів публічного управління з іншими суб'єктами, які отримали право створення законодавчої ініціативи.

Розробка майданчиків в Інтернет-просторі для створення законодавчих ініціатив та збору підписів збільшує можливість участі громадян та організацій у законотворчому процесі. Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні..» [43] було започатковано використання Інтернет-ресурсу «Громадські

ініціативи України» [13], а також було створено інші онлайн-ресурси та платформи: «Майдан – Пульс громадянського спротиву України»; Портал «Громадський простір»; «Громадянське суспільство і влада»; «Портал медіа центрів сільських громад»; «Гендерна рівність в Україні та світі»; Міжнародний Фонд «Відродження»; Український незалежний центр політичних досліджень; «Лабораторія законодавчих ініціатив»; Національна Асамблея інвалідів України; Громадянська Асамблея України; Платформа прав людини» [35] з метою «розвитку та зміцнення громадянського суспільства, захисту прав людини та громадянина, участі громадян в управлінні справами держави» [46]. Портали та Інтернет-ресурси дозволяють громадянам нашої держави, які зареєстровані на порталах, висунути сформульовану ініціативу на голосування. Якщо вона отримає підтримку у вигляді необхідної кількості голосів, її розглянуть в експертній групі для подальшого рішення щодо заходів реалізації. Система Інтернет-ресурсу побудована із застосуванням принципу «одна людина – один голос» [33, с. 114]. Інтернет-ресурс «Громадські ініціативи України» [13] був створений для того, щоб громадяни мали можливість виносити пропозиції з питань соціально-економічного розвитку країни, удосконалення державного та місцевого управління. На цій платформі громадяни можуть подати свою ініціативу, ознайомитися з іншими розміщеними пропозиціями, схвалити або не підтримувати розміщені ініціативи, отримати інформацію про хід та результати їх реалізації. Ресурс дозволяє створювати ініціативи, які будуть розглянуті на різних рівнях – місцевому або національному, якщо буде набрано необхідну кількість голосів.

Інститутам публічного управління потрібна змістовна трансформація їхньої діяльності щодо створення, висування та підтримки своїх законопроектів. Крім того, законодавча влада, яка повинна розглядати підтримані ініціативи, перебудовує свої функціональні параметри, оскільки потрібна експертна оцінка запропонованих законопроектів, розгляд та взаємодія спільно з інститутами громадянського суспільства. Цифровізація процесів висування законодавчої ініціативи громадянами дозволяє

розширювати комунікацію між інститутами публічного управління та суспільством, оскільки громадяни можуть не лише повідомляти про існуючі проблеми, а й пропонувати рішення.

Однак для ефективної роботи онлайн-платформ створення законодавчої ініціативи, на наш погляд, потрібне постійне їх вдосконалення не тільки «для захисту персональної інформації» [37] користувачів, а й для підвищення зручності використання цих ресурсів. Дослідники [1; 8] зазначають, що онлайн-майданчики петицій, звернень, законодавчих ініціатив, електронних урядів та інших форм взаємодії інститутів публічного управління та суспільства можуть розвиватися лише на основі існування довіри громадян до цих ресурсів.

«У результаті дослідження, проведеного в Японії, було виявлено, що низький рівень прийняття та використання послуг електронного уряду кінцевими користувачами залишається основною перешкодою на шляху до успішного впровадження електронного уряду, і це може бути вирішено шляхом підвищення довіри до уряду, інтернету. та технологіям» [30, с. 12].

Саме краудсорсинг є однією з форм взаємодії інститутів публічного управління та суспільства в Інтернет-просторі щодо вирішення різних проблем. Формати взаємодії можуть бути різноманітними: інститут влади висуває на обговорення суспільства якусь проблему, самі громадяни пропонують ідею на розгляд учасників. У процесі обговорення та за їх підтримки виробляється спосіб вирішення проблеми, який надалі реалізується інститутом влади. В основному краудсорсинг у державній сфері застосовується на місцевому та регіональному рівнях. Найчастіше використовується модель, де йдеться про конкретні ідеї та рішення. На державному рівні краудсорсинг використовується переважно в адміністративній сфері [49, с. 199].

Краудсорсинг [42] як «нова форма участі громадян у політичних процесах порушує питання доцільності існування законодавчих інститутів влади як представництва інтересів громадян». Оскільки самі громадяни безпосередньо отримують можливість брати участь в ухваленні рішень, які необхідно

виконувати інститутам публічного управління, то законодавча влада втрачає частину своїх функцій та повноважень.

В Австрії на державному рівні у 2019 р. у краудсорсинг-процесі було зібрано ідеї, подання та побажання при обговоренні становлення демократії. В результаті була сформована концепція розвитку демократії: цифровізація політичних питань, прогрес не тільки як технічний розвиток, але і як розвиток демократизації суспільства [61, с. 77]. На наш погляд, в Австрії у зв'язку з впровадженням краудсорсингу (як способу участі громадян у вирішенні поточних питань в інтерактивному режимі) сформовані елементи нових форм демократії – демократії прямої дії, що сприяє трансформації суспільно-політичного устрою та впливає на розподіл та реалізацію влади, оскільки частину повноважень передано громадянам.

Як приклад у 2011 році був також створено Інтернет-сайт «Українська Гельсінська спілка з прав людини» місцевої влади як територія доступності [58]. Також в м. Київ створено Е- сервіс розумного міста [22]. На цьому сайті громадяни можуть запропонувати ідею для покращення життя в місті, яка потім розглядається експертною групою з точки зору ефективності. Якщо експерти пропускають ідею на наступний етап, її обговорюють на онлайн-майданчику інші учасники. Пропозиції, що набрали найбільшої підтримки користувачів, реалізуються міською владою, яка гарантує виконати пропозицію. В ході краудсорсинг-проекту були вироблені ідеї з різних напрямів: Електронний запис до дитячого садочка, Онлайн запис до лікаря, Реєстр домашніх тварин, Єдиний веб-портал територіальної громади міста Києва [22].

Готовність городян брати участь в управлінні містом підвищується, якщо вони мають впевненість, що їхня думка, виражена на цифрових порталах і в додатках, буде враховуватися при ухваленні політичних рішень. Від того, чи будуть інститути публічного управління спиратися на думку громадян, залежить зацікавленість населення у використанні різних ресурсів законодавчих ініціатив, краудсорсингу, опитувань тощо.

Крім того, важливим фактором розвитку цифрових форм взаємодії інститутів публічного управління та суспільства є ступінь розвитку громадянського суспільства та громадянської активності, поінформованість населення про можливості участі у прийнятті рішень, що може підвищити як ефективність комунікативної взаємодії інститутів влади та суспільства в цифровому просторі, і саму ефективність діяльності інститутів публічного управління.

У разі інститути публічного управління отримують інструмент зміцнення своєї легітимності та збереження цифрового суверенітету держави. Застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій інститутами публічного управління може сприяти досягненню консенсусу із суспільством у разі дестабілізації політичної ситуації.

Однак забезпечення роботи краудсорсинг-майданчиків вимагає від інститутів публічного управління розширювати та вдосконалювати функції захисту для забезпечення конфіденційності персональних даних, критично важливої інформаційної інфраструктури, протидії пропаганді та насильства, різним формам соціально-психологічного впливу в коментарях та пропозиціях. Крім того, перед інститутами публічного управління постають завдання щодо обмеження можливості доступу до ресурсів та послуг інформаційних мереж з боку хакерів, транснаціональних акторів, а також збереження цифрового суверенітету [29, с. 273].

Розвиток та ефективність інститутів публічного управління залежать від їх інтегрованості в інформаційно-комунікаційний простір, що неможливе без розширення функцій, які вони виконують в умовах нового комунікаційного середовища. Формати взаємодії різних рівнів виконавчої влади з суспільством можуть бути різноманітними: голосування, опитування, створені самими представниками влади для з'ясування думки людей, подання петицій, скарг до органів влади громадянами для вирішення їх конкретних проблем тощо.

У США, на підставі Першої поправки до Конституції США, існує право громадян подавати петиції уряду. Для більшого доступу громадян до цього

права з будь-якого регіону країни розроблено Інтернет-ресурс Білого дому «We The People» [53], на якому можна створити петицію та набрати необхідну кількість підписів для її подальшого розгляду органами виконавчої влади держави. Це механізм дозволяє безпосередньо взаємодіяти з урядом з метою здійснення реалізації вимог. Такий формат взаємодії між інститутами влади та суспільством вимагає трансформації форм і способів комунікації в цифровому просторі інститутами влади, оскільки необхідно не лише забезпечувати роботу даних ресурсів, а й відповідати на запити суспільства. Якщо інститути влади готові до трансформації змісту своєї діяльності, а також делегування частини повноважень на користь громадян, модернізації функцій комунікації, то онлайн-ресурси, на яких громадяни мають можливість [60] подати петиції та зібрати підписи, стануть ефективним механізмом взаємодії інститутів влади та суспільства. Однак формальні відповіді, ігнорування петицій з великою кількістю підписів, що в разі перевищують необхідний поріг для розгляду, показують, що інститути влади не готові до якісної трансформації комунікації горизонтальними каналами, а вважають за краще продовжувати свою діяльність вертикальними каналами трансляції інформації.

Саме створення онлайн-майданчика для взаємодії влади та суспільства не призводить до якісних змін комунікації інститутів публічного управління та суспільства, якщо інститути влади не трансформують структурні (створення внутрішніх підрозділів для онлайн-комунікації з громадянами) та функціональні параметри своєї роботи.

Інститути публічного управління запропонували нові формати взаємодії із суспільством з деяких питань. Частину проблем вони вирішують спільно з громадянами на основі комунікації в рамках Інтернет-ресурсу, що також відбивається на їхньому функціонуванні, оскільки частину своїх повноважень інститути публічного управління передали суспільству. За допомогою урбаністично-культурного проекту «Майтерня міста Житомир 2023» [16] здійснюється програма «Мільйон дерев» (мешканці Житомира вирішують, де потрібні нові рослини, обирають види рослин), за якою висаджено близько 1

тис. дерев та чагарників, що дозволяє покращити екологічну ситуацію в місті. На майданчиках онлайн-ресурсу відбувається обговорення благоустрою міста у різних форматах: реконструкція та створення парків, благоустрій вулиць та дворів. Також проект надає мешканцям міста можливість обговорення необхідності будівництва нових дитячих майданчиків. На порталі було проведено голосування за соціальними напрямками: затверджено стандарти дитячого відпочинку, роботи міських поліклінік, бібліотек та багатофункціональних центрів.

На наш погляд, формати взаємодії виконавчої влади та населення необхідні, оскільки це сприятиме розвитку зворотного зв'язку. При активному використанні громадянами платформ, де можна висловити свою думку, а також повідомити про якусь проблему, є як позитивні сторони, так і негативні. З одного боку, інститути публічного управління починають прислухатися до позиції суспільства, бачити існуючі соціальні запити, вирішувати реальні проблеми населення, тобто вони стають більш демократичними, відкритими, підвищується рівень довіри до влади та легітимності її рішень, відбувається перерозподіл частини функцій між інститутами влади та суспільством.

Для інститутів публічного управління та демократичних режимів одним із найскладніших завдань і проблем є можливість управління Інтернет-простором, оскільки тут формується політична екосистема, «в якій екстремальний, запальний і поляризуєчий, як правило, мають тенденцію переважати над раціональним та прагнути консенсусу» [9, с. 199]. Якщо держава не має власних цифрових технологій, то інститути публічного управління не можуть повноцінно захищати національний інформаційно-комунікаційний простір від втручання зовнішніх суб'єктів. Крім того, зацікавлені в дестабілізації політичної ситуації суб'єкти можуть використовувати різні платформи та ресурси для підтримки протестної активності через відсутність цифрового суверенітету. Якщо мережна протестна активність призводить до масових акцій в офлайн-реальності, але керується за допомогою цифрових мереж, інститути публічного управління можуть

використовувати силові методи для придушення акцій, а також знижувати швидкість Інтернет-трафіку та блокування платформ, сайтів, окремих груп у соціальних мережах.

Ми вважаємо, що обмеження роботи національних сегментів Інтернету не є ефективним заходом для протидії інформаційному впливу опозиційним суб'єктам у цифровому просторі. Досвід Китаю є, з одного боку, ефективним, але такий спосіб регулювання комунікації є порушенням прав людини на свободу слова. Крім того, ми вважаємо, що існує загроза дестабілізації політичного режиму в Китаї, якщо самі користувачі або іноземні суб'єкти інформаційного впливу зможуть обходити систему блокування та отримувати або транслювати альтернативну інформацію. Досвід Молдови показує, що інститутам влади необхідно вести активну комунікацію в мережевому просторі та використовувати різні механізми взаємодії з населенням (у тому числі хештеги та меми) для трансляції цінностей та ідей, формування політичних кодів та уявлень, оскільки інші конкуруючі суб'єкти можуть використовувати цифровий інформаційний простір дестабілізації політичного режиму.

3.2. Шляхи розвитку цифровізації комунікаційного простору публічного управління

Розвиток та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій взаємодії інститутів публічного управління та суспільства має різноспрямований характер, що є не лише фактором удосконалення політичної системи держави, але також і причиною виникнення соціально-політичних викликів, інструментом створення нових форм цифрового контролю, з якими суспільству та політичній системі необхідно справлятися, щоб не допустити дестабілізації соціально-політичної системи суспільства, розпаду інститутів публічного управління. «Інтернет-технології комунікації ... виступають

потужним фактором еволюції традиційних моделей суспільно-політичного устрою в глобальних масштабах» [40].

Роз'єднане суспільство, яке не здатне саморегулюватися, керується на користь владних еліт, що використовується як інструмент формування режимів цифрового контролю. У тому випадку, якщо інститути публічного управління будуть застосовувати інформацію в мережі як механізм впливу на громадян, суспільство зіткнеться з тим, що необхідно замовчувати про проблеми і не висловлювати свою думку щодо будь-якого питання в Інтернет-просторі, щоб влада не могла застосувати санкції до цих людей та своє право на використання сили (додаток К). Обмежити можливість самовираження в цифровому просторі, щоб не допускати альтернативних точок зору, можна за допомогою різних алгоритмів.

Ми вважаємо, що канали онлайн взаємодії інститутів публічного управління та суспільства необхідні для можливості контролю та аналізу політичних настроїв серед населення, що дозволяє посилювати функцію контролю, а також перебудовувати змістовні параметри діяльності інститутів влади, адаптуючи їх до запитів суспільства.

«Сам розвиток людства на нинішньому історичному етапі набуває гібридний, техносоціальний характер» [41, с. 84], а тому використовуються різні методи управління суспільством і масовою свідомістю. На нашу думку, технології онлайн-взаємодії інститутів публічного управління та суспільства можуть сприяти збереженню стабільності політичної системи та ефективності зворотного зв'язку.

Сучасні цифрові технології багато в чому дозволяють громадянам впливати на законодавчу діяльність та прийняті рішення. Це може призвести до зниження ролі законодавчих та представницьких органів влади, оскільки виникають і вдосконалюються механізми прямого волевиявлення громадян, минаючи інститути представництва, що знижує їх роль в процесах прийняття політичних рішень у сфері управління.

Законодавчі органи влади формуються в основному з представників партій, які набрали певну кількість голосів за результатами виборів, тому громадяни поступово знижують рівень довіри до них, оскільки в інститутах законодавчої влади представлені інтереси не суспільства, а партій. Комуникативне середовище, що формується в Інтернет-просторі, дозволяє не тільки виражати громадянські інтереси, а й замінити функції інститутів законодавчої влади. Механізми прямого волевиявлення, петиції, публічні слухання в онлайн-форматі, краудсорсинг, опитування та голосування за різні пропозиції в Інтернеті є елементами нових форм прямої демократії, в якій функції законодавчої влади перерозподіляються на користь суспільства, а самі інститути законодавчої влади перестають брати участь у створенні законодавства, делегуючи свої повноваження громадянам (додаток К).

Такі процеси сприяють формуванню нових моделей демократії співучасті та спільної дії, які передбачають створення структури взаємодії між інститутами публічного управління та суспільством на основі інформаційно-комуникаційних технологій з метою досягнення консенсусу щодо вирішення питань державно-політичної сфери.

Так, наприклад, відбувається у разі прийняття деяких законопроектів з екологічної тематики, які викликають активне обговорення з боку блогерів, професійної спільноти та простих користувачів. На даному етапі розвитку Інтернет-технологій мережевий формат взаємодії між суспільством і владою дозволяє частково замінити функції інститутів представницької демократії, але не в повному обсязі, а тільки як спосіб формування, агрегації та артикуляції. Інтернет-майданчики дозволяють громадянам безпосередньо висловлювати свої погляди і позиції, а тому існує тенденція трансформації або повного зникнення представництва в законодавчих інститутах влади як форми посередництва між громадянами та державою [32, с. 238].

Існує тенденція збільшення кількості громадян, які беруть участь у політичному житті через Інтернет, оскільки для цього не потрібно великих витрат, якщо людина має доступ до онлайн-ресурсів. Також в Інтернеті

можливий пошук шляхів вирішення проблем тих груп населення, які не є частиною політичних інституцій. «У наші дні цифрові канали мережевої комунікації не просто є технічним інструментом політики, але набувають у ній формоутворюючу функцію і є організаційною базою нового етапу масової політичної мобілізації» [1, с. 71].

Накопичення політичного контенту та розширення його змісту в Інтернеті дозволить сформувати особливий спосіб впливу на інститути публічного управління без безпосереднього звернення до них. Необхідно сприяти досягненню консенсусу в суспільстві, розширюючи конвенційні способи взаємодії (створення законопроектів та винесення їх в опитування на сайтах інститутів влади, збір пожертв та фінансової підтримки рухам, критичні відгуки на урядових сайтах, скарги до органів влади, підписання петицій тощо.). Але, з іншого боку, інститутам публічного управління необхідно протидіяти агресивним діям, які можуть перебувати в рамках закону, образ, провокацій тощо у віртуальному просторі, оскільки деструктивні способи ведення політичної комунікації не можуть сприяти досягненню консенсусу між інститутами публічного управління та суспільством. Оскільки традиційні інструменти впливу (примусові та насильницькі способи) не завжди працюють у цифровому середовищі, а найчастіше викликають зворотний ефект, то інститутам публічного управління необхідно знаходити та виробляти нові способи придушення агресії в суспільстві, щоб зберегти свою легітимність.

Електронні майданчики для взаємодії між громадянами та інститутами виконавчої влади працюють в основному в односторонньому форматі, надаючи послуги та розглядаючи скарги. Уряди можуть виносити деякі питання на обговорення у різних форматах (у тому числі й референдуми), але не з усіх проблем інститути публічного управління готові радитися з суспільством, оскільки це несе певний ризик для політичних режимів та стійкості політичних систем.

Існує ймовірність, що думка суспільства та шлях вирішення проблем, до якого прийдуть користувачі під час онлайн-взаємодії, виявляться

неприйнятими для інститутів публічного управління. Їхня відмова діяти тим шляхом, який підтримана суспільством, є ризиком дестабілізації політичного устрою та втрати легітимності. Інститутам публічного управління необхідна якісна зміна форм комунікації, які склалися, і встановлення правил взаємодії з суспільством для використання потенціалу Інтернету як простору політичних комунікацій у повному обсязі.

У разі вдосконалення системи державного управління через оптимізацію організаційних структур та управлінських процесів на основі сучасних цифрових технологій комунікації функціональні характеристики діяльності інститутів влади будуть більш ефективними, збільшиться ступінь прозорості прийняття державних рішень та роботи інститутів управління, що дозволить підвищити рівень довіри до інститутів публічного управління та сприятиме їх легітимізації.

«Нові електронні канали, схоже, створюють привабливе середовище для нового типу взаємодії між державою та громадянами» [20, с. 54]. Такий же ефект досягатиметься і шляхом впровадження та розвитку різних елементів прямої демократії та великим наданням можливості участі громадян в управлінні державою на основі формування та вдосконалення Інтернет-ресурсів у різних форматах. Все це є фактором збільшення інтенсивності діалогу громадянського суспільства і держави, а також дозволяє сформувати стійкі зворотні зв'язки між ними, а тому сприятиме досягненню консенсусу між владою та громадянами.

Проте й інша оцінка можливих наслідків впровадження елементів цифрової демократії. Соціальні групи, сформовані в Інтернет-просторі, не є численними за своїм складом, так як користувачі одержують розрізнену інформацію. Маса в онлайн-середовищі фрагментована, що ускладнює створення повноцінних мережевих організацій з широкою підтримкою. Це також є однією з перешкод формування цифрових інститутів публічного управління, оскільки масовість дозволяє легалізувати та легітимізувати

інститути влади, які здійснюють представництво громадських інтересів та реалізують свої повноваження, делеговані виборцями.

Також однією з перешкод для формування цифрових інститутів публічного управління є те, що у більшості громадян немає професійних знань і навичок у сфері державного управління та прийняття політичних рішень, а тому досягнення деяких цілей у такому разі матиме більші витрати, ніж досягнення необхідного результату за підсумками роботи фахівців. Крім того, деякі прийняті рішення шляхом прямої демократії можуть не мати потрібного результату і не принести очікуваного успіху, оскільки є висока ймовірність прийняття популістських рішень, які не співвідносяться з реальними потребами держави та суспільства та не враховують усіх факторів державно-політичного управління, що у перспективі погіршить соціально-політичну ситуацію.

Впровадження елементів нових форм демократії, які пов'язані з опитуваннями громадян, голосування за чи проти будь-яких ініціатив, підписання петицій також ставить питання щодо безпеки інформації та достовірності отриманих результатів. Захист від злону цифрових ресурсів із різними цілями, навіть за наявності резервних сховищ даних, гарантувати повністю неможливо.

Крім того, у програмне забезпечення підрахунку голосів може бути заздалегідь закладений механізм, «навчений» видавати «потрібні» результати голосування. Хоча впровадження технологій блокчейн в онлайн-голосування дозволяє знизити такий ризик, людський фактор присутній, оскільки програмні коди для функціонування такої форми виборів пишуть люди на замовлення людей. Оскільки існують ризики розкриття голосів громадян з того чи іншого питання, то вони можуть побоюватися голосувати проти ініціатив інститутів публічного управління через застосування до них санкцій за іншу точку зору.

Різностямований характер наслідків впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність інститутів публічного управління потребує аналізу ризиків та загроз, які несуть у собі соціально-політичні трансформації.

Загроза легітимності політичних режимів пов'язана не тільки з делегуванням частини повноважень інститутів влади громадянському суспільству, веденням соціально-психологічного впливу з боку політичних опонентів на користувачів мережі, трансформацією смислового та ціннісного контенту, але і з встановленням цифрового контролю та посиленням нерівності громадян, що поглиблює ціннісно-ідеологічну поляризацію суспільства, підвищує конфліктність та призводить до подальшої делегітації інститутів публічного управління.

Інформаційно-комунікаційний простір, що сформувався в Інтернеті, набуває власної структури, для якої характерні взаємопов'язаність елементів та саморегулювання, що визначає діяльність політичних акторів. Суб'єкти цифрового політичного простору формують цінності, ідеали, смисли та цифровий порядок денний, що залежить від позицій та поглядів власників інтернет-ресурсів, держав, партій, рухів, транснаціональних організацій, радикалів та ін. Соціальні мережі та Інтернет-платформи, на майданчиках яких відбувається політична комунікація, встановлюють власні правила взаємодії користувачів, а їх порушення веде до видалення контенту, тимчасового або безстрокового блокування користувачів.

Контроль над каналами політичної комунікації стає одним із ключових факторів перерозподілу влади в суспільстві, а тому посилення конкуренції між політичними акторами та представниками «цифрової» еліти може сприяти монополізації Інтернет-платформ з метою зосередження у себе великих інформаційних ресурсів. Крім того, на наш погляд, можливість власників онлайн-платформ і соцмереж впливати на контент, що транслюється, який, на їхню думку, є неправильним (хоча не завжди це пов'язано з поширенням радикальних поглядів та інших протизаконних повідомлень), дозволяє контролювати нової «цифрової» еліти інститути влади, мати вплив на прийняті рішення та формувати суспільну свідомість.

Ми вважаємо, що контроль з боку Інтернет-ресурсів над політичною інформацією та цінностями, що транслюються всіма політичними акторами, у

тому числі й інститутами публічного управління, несе в собі ризик перерозподілу влади в суспільстві.

При формальному збереженні влади у держави та її інститутів один з основних ресурсів – інформація та канали її поширення – опиниться під контролем інших акторів, а значить, фактично влада опиниться в руках власників Інтернет-платформ, соціальних мереж та інших акторів, які мають доступ до зберігання, використання та аналізу інформації, тобто відбудеться перерозподіл фактичної влади у суспільстві. Інформаційна нерівність у зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій проявляється по-різному.

Цифрова нерівність проявляється через розвиток технологій Big Data [7, с. 100] та відсутність забезпечення простих користувачів доступу до них. У цих умовах починають формуватися нові соціальні класи в онлайн-просторі, що виділяються на основі можливостей використання, зберігання та застосування масивів інформації. Хоча ці класи сформовані в X, Facebook.

Інститути публічного управління, які не інтегрують свою діяльність в інформаційний простір, відстають у розвитку і втрачають можливість конкурувати з політичними опонентами, які застосовують можливості технологій Big Data в ході своєї діяльності. Крім того, інститути публічного управління, які не можуть забезпечити безпеку інформації в цифровому середовищі, втрачають можливість виконувати свої функції ефективно та повноцінно, оскільки інформація є одним із найважливіших ресурсів влади. Захист інформаційного простору від політичних опонентів інститутами публічного управління ведеться з метою недопущення втручання у внутрішні справи суверенної держави за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, проте змістовні параметри діяльності інститутів влади трансформуються шляхом закриття інформації та обмеження доступу до інформації ційній інфраструктурі.

ВИСНОВКИ

1. Визначено, що формування нових видів інформаційних технологій та засобів масової комунікації є одним із значущих факторів трансформації суспільного устрою в епоху розвитку інформаційних технологій. Хоча інститути публічного управління в інформаційному суспільстві зберігають свою головну функцію – управління суспільством, їх функціонування трансформується в нові форми комунікації між владою та громадянами, оскільки з'являються нові суб'єкти впливу на суспільну свідомість, що, на наш погляд, є фактором перерозподілу фактичної влади в суспільстві, якщо новим суб'єктам вдається запровадити нові коди для інтерпретації політичної реальності у свідомість громадян.

2. Встановлено, що нові засоби комунікації сприяють переходу до мережевого суспільства, в якому формуються нові механізми соціальних зв'язків, мережеві форми комунікації мають переваги у конкуренції з традиційними ЗМІ. Крім того, формування онлайн-простору починає змінювати і реальну дійсність, оскільки події, що відбуваються в умовах мережевої Інтернет-комунікації, у віртуальній дійсності, впливають на свідомість користувачів, діяльність яких продовжується в реальному середовищі. Впровадження принципово нових засобів комунікації створює умови для трансформації всієї соціальної системи та формує нове середовище взаємодії між людьми, соціальними інститутами та всередині них. Інститутам публічного управління необхідно адаптуватися до мінливих правил комунікаційної взаємодії з суспільством для збереження своєї життєздатності та ефективності. Інтернет-простір конструюється за іншими принципами взаємодії між користувачами, тому виникають новий формат масової комунікації – масова самокомунікація, яка несе в собі певні ризики як для інститутів публічного управління – дестабілізація політичних систем, так і для всього суспільства – формування нових форм управління.

3. Доведено, що комунікація у форматі взаємодії між учасниками стає більш ефективною (порівняно з традиційними агітаційними та рекламними кампаніями) для публічного суб'єкта, якому необхідно формувати свій імідж, підвищувати довіру до себе. Також для досягнення цілей політичного актора при роботі з цільовими аудиторіями необхідне формування зворотного зв'язку, тобто активна комунікація, між ним та користувачами онлайн-ресурсу. На основі цієї характеристики Інтернету інститути публічного управління можуть створювати нові канали взаємодії з громадянами, здійснювати кодування політичного простору та впроваджувати у свідомість індивідів інтерпретацію політичної реальності. Ефективна онлайн-репрезентація інститутів влади, на нашу думку, забезпечує їхню легітимність і значущість для суспільства. Ефективність інститутів публічного управління в умовах мережевого інформаційного суспільства оцінюється не за якістю їх роботи, а за обсягом інформаційних повідомлень в онлайн-просторі.

4. Встановлено, що транскордонність Інтернет-комунікації може мати негативні наслідки. Контроль над засобами політичної онлайн-комунікації можуть мати не лише інститути влади, а й зовнішні політичні сили, які володіють, розпоряджаються та спрямовують діяльність інформаційно-комунікаційної інфраструктури, а тому можуть впливати на масову свідомість та настрої, руйнувати та формувати нові ціннісні орієнтири, що в перспективі відібраються на результатах прийнятих рішень шляхом прямої демократії. Державі та інститутам влади необхідно бути конкурентними при протидії новим суб'єктам політичного впливу та управління суспільством у цифровому просторі, щоб забезпечити цифровий суверенітет та зберегти стабільність політичного режиму.

5. Встановлено, що обмеження роботи національних сегментів Інтернету не є ефективним заходом для протидії інформаційному впливу опозиційним суб'єктам у цифровому просторі. Досвід Китаю є, з одного боку, ефективним, але такий спосіб регулювання комунікації є порушенням прав людини на свободу слова. Досвід Молдови показує, що інститутам влади необхідно вести

активну комунікацію в мережевому просторі та використовувати різні механізми взаємодії з населенням (у тому числі хештеги та меми) для трансляції цінностей та ідей, формування політичних кодів та уявлень.

6. Доведено, що інститути публічного управління, які не інтегрують свою діяльність в інформаційний простір, відстають у розвитку і втрачають можливість конкурувати з політичними опонентами, які застосовують можливості цифрових технологій в ході своєї діяльності. Крім того, інститути публічного управління, які не можуть забезпечити безпеку інформації в цифровому середовищі, втрачають можливість виконувати свої функції ефективно та повноцінно, оскільки інформація є одним із найважливіших ресурсів влади. Захист інформаційного простору від політичних опонентів інститутами публічного управління ведеться з метою недопущення втручання у внутрішні справи суверенної держави за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, проте змістовні параметри діяльності інститутів влади трансформуються шляхом закриття інформації та обмеження доступу до інформаційної інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амосов О. Електронне урядування – альтернативи не має! Новітні інформаційно-комунікаційні технології в модернізації публічного управління: зарубіжний і вітчизняний досвід : матеріали II наук.-практ. семінару, (25 квітня 2014 р., м. Дніпропетровськ) / редкол. : В.М. Дрешпак (голов. ред.). Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2014. 116 с.
2. Архипова Є.О., Дмитренко Н.О. Ефективна комунікація між органами державної влади та громадськістю як умова розвитку демократичного суспільства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. №1. С. 92-96.
3. Бебик В.М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз : монографія. Київ : МАУП. 2005. 440 с.
4. Бурилко М.М. Особливості комунікаційної взаємодії інститутів публічного управління та суспільства. *Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації* : Матеріали IV Міжнародної науковопрактичної конференції, 22–23 червня 2023 року. Житомир : Поліський національний університет, 2023. С.134-137.
5. Бурилко М.М. Шляхи розвитку цифровізації комунікаційного простору публічного управління. *Інноваційні методи управління економікою в умовах цифровізації бізнесу*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 10 жовтня 2023 р. : Київ. МАУП. С.9-10.
6. Бурилко М.М. Інтернет як простір комунікацій інститутів публічного управління та суспільства : *Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи*: матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 26-27 жовтня 2023 р. : Дніпро : ДДАЕУ, 2023. С. 32-34.

7. Власенко Р.В. Концепція Big Data в Україні: перспективи застосування в державних органах. *Серія «державне управління»*. №4(60). 2017. С. 97-101.
8. Воронкова В. Г. Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві. *Гілея : науковий вісник: зб. наук. праць*. Київ: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2014. Вип. № 86 (7). С. 198-203.
9. Воронкова В. Г. Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаційного суспільств. *Гілея : науковий вісник: зб. наук. праць*. Київ : Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2015. Вип. № 93(2). С. 174-179.
10. Галлін Д., Манчіні П. Сучасні медіасистеми: три моделі відносин ЗМІ та політики / пер. з англ. О Насика. Київ: Наука, 2008. 320 с.
11. Голобородько Т. В., Дубіна О. Д. Використання інформаційних технологій в публічному адмініструванні: досвід України та Європейські орієнтири. *Державне управління : удосконалення та розвиток* №6. 2018. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua> (дата звернення 30.10.2023)
12. Довіра населення України до держструктур URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=57> (дата звернення: 22.09.2023)
13. Доступ до публічної інформації: найчастіші запитання та відповіді / За заг. ред. В. Андрусіва, Д. Котляра ; Укр. незалеж. центр політ. дослідж., Київ: [Агентство «Україна»], 2022. 64 с.
14. Драгомирецька Н.М. Теоретичний аналіз комунікативної діяльності державного службовця : [монографія]. Одеса : Астропринт, 2005. 280 с.
15. Дрешпак В. М. Комунікації в публічному управлінні : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2015. 168 с.
16. Житомир 2030 (Інтегрований розвиток міста «Живи Житомир-створюй Житомир») URL: <https://2030.zhitomir.ua/archives/zhytomyr2030/studio-city>. (дата зверення: 20.11.23)

17. Запровадження комунікацій у суспільстві /За заг. ред. Н. К. Дніпренко, В.В. Різуна. Київ : ТОВ «Вістка». 2009. 56 с.
18. Збираник Ю. В. Перспективи розвитку комунікаційної політики у публічному управлінні. *Державне управління : удосконалення та розвиток* №3. 2018. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua> (дата звернення: 29.08.2023)
19. Інституційне забезпечення державної комунікативної політики: досвід країн Європи : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2014. 40 с.
20. Інформаційна складова державної політики та управління: монографія / заг. ред. Грицяк Н.В.; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Каф. інформ. політики та електрон. урядування. Київ : К.І.С., 2015. 320 с.
21. Єршова Н.Г. Публічні комунікації у публічній політиці: визначення основних понять. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 4. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1418> (дата звернення: 07.09.2023).
22. Е-сервіси розумного міста. URL :https://dsk.kyivcity.gov.ua/files/2020/8/19/e_servis.pdf. (дата звернення: 30.10.23)
23. Кіслов Д. В. Система державних маркетингових комунікацій: теорія і практика : монографія. Київ : «МП Леся», 2015. 408 с.
24. Кучабський А.Г., Бажинова О.А. Механізми комунікації влади та громадськості в умовах глобалізації. *Публічне управління: теорія та практика*. 2012. № 4 (12). С. 196-201.
25. Лашкіна М. Нові підходи до комунікації в публічному просторі державного управління. *Публічне управління: теорія та практика*. №1 (13)2013. URL : <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/1/02.pdf3> / 2013. (дата звернення : 15.07.2023)
26. Ліллекер Д. Політична комунікація. Ключові концепти / перек. з англ. С.І.Остнек. Харків.: Вид-во «Гуманітарний Центр». 2010. 300с.
27. Литвинова Л. В., Збираник Ю.В. Теоретичні аспекти розвитку комунікації в органах публічної влади в Україні . *Державне управління: теорія та практика*. 2015. № 2. С. 4-11.

28. Макаренко Л.П. Політична комунікація як визначальна складова демократичної політичної системи. *Гілея: науковий вісник. Серія: Політичні науки*. 2014. Вип. 82. С. 425-430.
29. Міхровська М. С. Цифрове урядування як новий рівень взаємодії держави та суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 272-275.
30. Мхітарян А. М. Теоретико-правові основи розвитку інформаційного суспільства у Японії. *Правова держава*. 2020. № 39. С. 10-17.
31. Обушна Н. Публічне управління як нова модель організації державного управління в Україні: теоретичний аспект. *Збірник наукових праць*. 2015. Вип. 44. С. 53-63.
32. Павлюк К. Взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів державної влади: діалог через громадські ради. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип.37. С.235-241.
33. Петренко Н. О., Машковська Л. В. Цифровізація державних адміністративних послуг в Україні: нормативно-правові аспекти. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 112-119.
34. Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. Київ : Основи, 2000. 355 с.
35. Портал: Соціологія/ Інтернет-ресурси. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Портал:Соціологія/Інтернет-ресурси>. (дата звернення 27.10.2023)
36. Порядок проведення консультацій із громадськістю з питань формування та реалізації державної політики : постанова КМУ від 07.05.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення 17.11.2023)
37. Про захист персональних даних: Закон України від 5.11.2010, №34, ст. 418. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>. (дата звернення 27.10.2023)

38. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 5.10.12 № 2939-17. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>. (дата звернення 02.11.2023)

39. Почепцов Г. Інформаційно-комунікативні процеси в сучасних суспільствах. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/13544> (дата звернення 21.09.2023)

40. Почепцов Г. Нові комунікативні можливості у сфері державного управління. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/8049> (дата звернення 21.09.2023)

41. Публічна політика: навч. посіб. / за заг. ред. С.О. Телешуна, д-ра політ. наук, проф. Київ: НАДУ, 2016. 340 с.

42. Реалізація краудсорсингу в українському суспільно-політичному діалозі. *Науковий блог: Національний університет «Острозька академія»*. URL: <http://naub.oa.edu.ua/2015/реалізація-краудсорсингу-в-українськ>. (дата звернення: 25.09.23)

43. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації» від 08.11.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text> (дата звернення 27.10.2023)

44. Романенко Є.О. Публічна комунікація як засіб транспарентності державного управління. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України* / за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка. Київ: НАДУ, 2014. Вип. 1. С. 15-26.

45. Романенко Є.О. Комунікативна взаємодія органів державної влади та громадськості: сутність та особливості налагодження. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 2 (21). С. 190-199.

46. Рудовська С.І. Громадські ради нового формату: організаційно-правові зміни діяльності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. Вип. №9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=894> (дата звернення: 28.10.2023).

47. Савченко С. В. Філософія глобального інформаційного суспільства як цивілізаційна парадигма розвитку сучасного суспільства. *Гілея: науковий вісник: [зб. наук. пр.]* Київ : Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2014. Вип. 90. С. 194-198.
48. Соснін О. В. Проблеми державного управління системою національних інформаційних ресурсів з наукового потенціалу України : [монографія]. Київ: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. 2003. 572 с.
49. Спасібов Д. В. Інноваційні електронні сервіси надання адміністративних послуг. *Право та державне управління*. 2017. № 1 (26). С. 197-202.
50. Спенсер Г. Особистість та держава. Політичний твір в 5 т. Т1./ перекл. з англ. О.В. Мінін. Київ. ТОВ «Просвіта». 2000. 639 с.
51. Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 2 грудня 2021 р. / наук. керівник конф. О. А. Баранов. Київ-Одеса : Фенікс, 2021. 324 с.
52. Спірін О.М. Ю.Г. Носенко Ю.Г., А.В. Яцишин А.В. Сучасні вимоги і зміст підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації з інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. № 6 (56). С. 219-239.
53. США відстояли монополію на контроль інтернет-ресурсів. URL: <https://www.dw.com/ua/сша-відстояли-монополію-на-контроль-інтернет-ресурсів-a-1782576>. (дата звернення: 20.10.23)
54. Тогобицька В. Д. Ключові технології в епоху цифрової трансформації суспільства.. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 12. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1896> (дата звернення: 02.10.2023).
55. Хлебнікова А.А. Комунікативний менеджмент як найважливіший компонент державного управління в умовах глобалізації: теоретико-

методологічний контекст. *Державне будівництво*. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/DeBu_2013_1_13.pdf (дата звернення : 12.06.2023)

56. Цифрова трансформація (цифровізація) регіонів України: аналіт. зап. // Національна академія державного управління при Президентові України. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/4ba.pdf>. (датоване звернення: 20.08.2023)

57. «Щодо впровадження електронних механізмів прямої демократії в Україні у контексті посилення державно-громадського діалогу та взаємодії». Аналітична записка. URL.: <http://www.niss.gov.ua/articles/1409/> (дата звернення; 26.09.2023)

58. Українська Гельсінська спілка URL :<https://www.helsinki.org.ua/blogs/internet-sajty-mistsevoji-vlady-yak-terytoriya-dostupnosti-shukajemo-vidpovid-v>. (дата звернення: 27.09.23)

59. Ярова Г. Д. Генезис наукових поглядів на комунікації у публічному управлінні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 11. С. 103–107.

60. About We the People: URL: <https://petitions.whitehouse.gov/about> (дата звернення: 10.10.2023).

61. Brabham, D.C. (2019), «Crowdsourcing as a Model for Problem Solving: An Introduction and Cases, Convergence», *The International Journal of Research into New Media Technologies*, vol. 14(1), pp. 75-90.